

**A halált okozó testi sértés és az emberölés elhatárolása az elméletben
és a bírói gyakorlatban**

2013

Tartalom

Bevezetés	3
I. A testi sértés és a vegyes bűnösségű bűncselekmények előzményei és hatályos szabályozásuk	4
1. A római jogtól a kódexek koráig.....	4
2. Hazai szabályozás története	5
II. A vegyes bűnösségű bűncselekmények és a halált okozó testi sértés	7
1. Kriminálpolitikai megítélés	7
2. Büntetőjogi megítélés.....	8
3. A halált okozó testi sértés	9
a. A halált okozó testi sértés ismérvei, megállapításának feltételei	9
b. Eltérő megoldások.....	13
III. Emberölés és halált okozó testi sértés elhatárolása	14
1. Az emberölés.....	14
2. Múlt és jelen.....	15
3. A tárgyi tényezők	16
4. Az alanyi tényezők.....	19
5. Egyéb szempontok	22
6. Az Irányelv, valamint a helyébe lépő jogegységi határozat pozitívumai és az alkalmazásával összefüggő nehézségek	22
7. Elhatárolás a joggyakorlatban	23
a. Amit mindig szem előtt kell tartani	23
b. Az ítélkezési gyakorlat	24
c. Az okozati összefüggéssel kapcsolatos problémák.....	29
d. Miért emberölés és nem halált okozó testi sértés?	32
e. A gondatlanság.....	35
f. Összehasonlítás egyéb szempontok alapján	38
IV. Összehasonlítás a német bírói gyakorlattal.....	42
V. Megoldási lehetőségek	46
Idézett forrásmunkák	49

Bevezetés

Jogi tanulmányaim során mindig is érdeklődve figyeltem, hogy a jog hogyan próbálja meg kideríteni, hogy a vizsgálódás középpontjába helyezett személyek mit gondolhattak abban a konkrét pillanatban, amikor a jog számára releváns cselekményt megvalósították. Különösen érdekes ez a vizsgálódás a büntetőjogban az élet kioltását eredményező cselekményeknél. Ezért választottam témául az emberölés és a halált okozó testi sértés elhatárolását.

A halált okozó testi sértés a testi sértés minősített esete.¹

A halálos következmény beállása esetén az emberölés és a halált okozó testi sértés elhatárolása okoz nehézséget.² A Btk. a halált okozó testi sértést és az emberölést is az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények között tárgyalja.³

A halált okozó testi sértést az emberöléstől az elkövető tudattartama alapján lehet elhatárolni.

Az elhatárolási problémára választ adó 15. számú Irányelv helyébe a 3/2013. számú Büntető jogegységi határozat lépett, azonban az Irányelv elhatárolásra való rendelkezésein nem változtatott. Feltehető a kérdés, hogy biztos nem lett volna szükség az Irányelv elhatárolásra vonatkozó részének korszerűsítésére? Minden kérdésre választ ad az új jogegységi határozat?

Hogyan lehet elhatárolni a tudatos gondatlanságot az eshetőleges szándéktól, hogyan ítéli meg a bíróság az okozati összefüggés fennállását az egyes esetekben, és mely tényezőket veszik eltérően figyelembe az egyes bíróságok? Végül, hogyan lehetne elérni egy kiszámíthatóbb ítélkezési gyakorlat kialakulását?

Dolgozatomban, többek között e kérdésekre keresem a választ.

¹Kis Norbert(szerk.) *A Büntető Törvénykönyv Magyarázat, II. Kötet, Különös Rész.* Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2011. 532.

²BALOGH Ágnes, *Büntetőjog II. Különös Rész.* (Dialog Campus, 2005) : 28.

³ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (továbbiakban: 2012. évi C. törvény.)

I.

A testi sértés és a vegyes bűnösségű bűncselekmények előzményei és hatályos szabályozásuk

1. A római jogtól a kódexek koráig

Az emberi test épségének vagy egészségének jogtalan megsértését a régi jogokban, ideértve a római jogot is, nem büntetendő cselekménynek, hanem magánjogi sérelemnek tekintették, amelyet megtorlással, később váltságdíjjal egyenlítették ki.⁴

A későbbi szakirodalomban a testi sértés büntetőjogi fogalmának tisztázására irányuló kérdésekkel találkozunk, majd a *Code Penal* nyomán a korabeli büntető törvénykönyvek már külön rendelkeznek a testi sértésről.⁵

A vegyes bűnösségű bűncselekmények gyökerei a kánonjog alapelvében keresendők, ami így szól: „Annak, aki tiltott magatartást fejt ki, minden következmény beszámítandó, ami a *delictumból* keletkezik.”⁶ Egyes szerzők a bűncselekmények létrejöttét a XVIII-XIX. században folyó *dolusindirectus* vitájától számítják.⁷ *Dolusindirectusról* akkor beszéltek, ha a tettes a súlyosabb eredményre, általában a halálos eredményre tetteivel nem törekedett, szándéka nem terjedt ki rá, de egy másik eredményre, –például testi sértésre, aminek elkövetésekor a halál bekövetkezése valószínűsíthető volt –azonban már igen.⁸

Feuerbach ezzel a tannal nem értett egyet, az ő javaslata egy harmadik bűnösségi forma volt, a *culpa dolodeterminata*, ami a szándék és a gondatlanság közötti súlyos gondatlansági szemrehányás.⁹ Ez a javaslat nem került elfogadásra.¹⁰

A XIX. század fordulóján büntetőjogunkban a vegyes bűnösség elmélete még nem alakult ki.¹¹ A *Csemegi Kódextől* az 1961. évi Btk. megalkotásáig terjedő időszakban a bírói gyakorlat objektív alapokra helyezkedett.¹² Az 1961. évi Btk. –

⁴BALOGH Ágnes: Dogmatikai és gyakorlati kérdések a testi sértés körében. *Belügyi Szemle*, 2006/6: 59.

⁵Uo. 59.

⁶NAGY Ferenc: A vegyes bűnösségű bűncselekmények egyes dogmatikai problémáiról. *Büntetőjogi kodifikáció*, 2005/2. 24.

⁷Uo. 25.

⁸Uo. 25.

⁹Uo. 25.

¹⁰Uo. 25.

¹¹BALOGH (2006) i.m. 74.

¹²Uo. 74.

mint azt már említettem – a büntetőjogi felelősségre vonást akkor tette lehetővé, ha az elkövetőt az eredmény tekintetében legalább gondatlanság terhelte.¹³

2. Hazai szabályozás története

Hazai jogunkban a testi sértés kívül esett a büntetőjog területén.¹⁴ A súlyosabb sértésekre eleinte a Talio-elv volt a szabály.¹⁵ Az 1792-i javaslat már külön tárgyalja a testi sértést.¹⁶

A *Csemegi Kódexben* a szándékos testi sértés három alapeseti alakzatát különböztethetjük meg: könnyű testi sértés vétsége, súlyos testi sértés vétsége, súlyos testi sértés bűntette.¹⁷ Az 1878. évi 5.tc. a tárgyi felelősség talaján állt, hiszen a testi sértés megállapítható volt akkor is, ha a szándékos magatartással okozati összefüggésben olyan eredmény jött létre, amelyre az elkövető gondatlanságának legenyhébb foka sem terjedt ki.¹⁸ Ez azt jelentette, hogy szándékos testi sértésnek minősítették az eredményre ki nem terjedő bűnösségű cselekményt is:¹⁹ „A szándéknak csak arra kell irányoztatnia, amit a tettes tesz, vagy mulaszt, nem egyszersmind a tett vagy mulasztás eredményére.”²⁰

A *Csemegi Kódex* a testi sértés minősített eseteként kezelte a halált okozó testi sértést, amelyet enyhébben ítélt meg abban az esetben, ha azt erős felindulásban követték el.²¹

Az 1961. évi Btk. szakított a *Csemegi Kódex* tárgyi felelősségi rendszerével.²² A Btk.-ban megtalálható az a szabály, mely szerint az eredményért a büntetőjogi felelősség csak akkor állapítható meg, ha az elkövetőt az eredmény tekintetében legalább gondatlanság terheli.²³ Az 1961. évi V. törvény a halált okozó testi sértés megállapítását nem kötötte a súlyos testi sértés alapmagatartásához, hanem e

¹³Uo. 74.

¹⁴ANGYAL Pál: *A testi sértés és a közegészség elleni bűntettek és vétségek*. Athenaeum, Budapest, 1928. 5.

¹⁵Uo. 5.

¹⁶Uo. 5.

¹⁷BLASKÓ Béla: *Büntetőjogi és kriminológiai tanulmányok*. Rendőrtiszti Főiskola, 2003. 28.

¹⁸Uo. 29.

¹⁹Uo. 29.

²⁰Uo. 28.

²¹BALOGH (2006) i.m. 59-60.

²²BLASKÓ i.m. 29.

²³Uo. 29.

minősített eset a testi sértés bármely alakzatával kapcsolatban megállapítható volt.²⁴

Az 1978. évi IV. törvény 15.§-nak alkalmazásából az következik, hogy ha az elkövető szándéka a testi sérülés okozására terjedt ki, a súlyosabb eredményért való felelősség megállapításához a gondatlan bűnösség is elegendő.²⁵ Az 1978-as Btk. szintén minősített esetként tárgyalta a halált okozó testi sértést, ami mellé a jogalkotó beemelte az életveszélyt okozó testi sértést.²⁶ A 2012. évi C. törvényben az 1978-as törvény rendelkezése a 9.§-ban található, azonos tartalommal.

Napjainkban a minősítő eredményért való felelősség tekintetében eltérő álláspontok alakultak ki, miszerint az így létrehozott súlyosabb bűncselekmények szándékosnak vagy gondatlannak minősülnek-e.²⁷ Az említett véleményekre a későbbiekben térek ki.

A hatályos törvény szövegében a 'legalább gondatlanság' azt jelenti, hogy ha az eredményre nézve a gondatlanság sem áll fenn, akkor az elkövető az eredményért nem felel.²⁸ Amennyiben az alapeseti tényállási ismérvekre a szándék, a minősítő eredményre pedig a gondatlanság terjed ki, a bűncselekmény minősített esete vegyes bűnösség mellett valósul meg.²⁹ E bűnösség fennállása esetén az eredmény tényleges bekövetkezése képezi a bűncselekmény megállapításának feltételét.³⁰

Az 1978. évi Btk. miniszteri indoklása így szólt e bűncselekményekről: „A szándékos alapbűncselekménynek és a minősítő körülményként szereplő gondatlan eredményokozásnak egy bűncselekményen belüli kombinációja a vegyes bűnösség.”³¹

Amint arról már volt szó, napjainkban vita tárgyát képezi a minősítő eredményért való felelősség tekintetében, hogy az így létrehozott súlyosabb bűncselekmények szándékosnak vagy gondatlannak minősülnek-e. Az egyik jelenlegi és a jogalkalmazás területén uralkodó álláspont a szándékosságot tekinti a helyes

²⁴BALOGH (2006) i.m. 61.

²⁵BLASKÓ i.m. 30.

²⁶BALOGH (2006) i.m. 62.

²⁷BLASKÓ i.m. 31.

²⁸BALOGH (2006) i.m. 74.

²⁹Uo. 74.

³⁰Uo. 74.

³¹1978. évi Btk. miniszteri indoklás

iránynak.³² Mások az ilyen bűncselekmények gondatlanná történő minősítését támogatják, abban azonban a törvényi szabályozás miatt kénytelenek egyetérteni, hogy a vegyes bűnösségű bűncselekmények a szándékos delictumok jogi sorsát osztják.³³

II.

A vegyes bűnösségű bűncselekmények és a halált okozó testi sértés

1. Kriminálpolitikai megítélés

A vegyes bűnösségű bűncselekmények esetén a minősítő súlyosabb eredményt nem véletlenül, hanem legalább gondatlanul kell előidézni.³⁴ Ez, a bűnösséghez való visszatérés *Nagy Ferenc* szerint azonban nem feltétlenül tökéletes.

A vegyes bűnösségű bűncselekmények kriminálpolitikailag is vitatottak.³⁵ Azon kritikusok, akik a vegyes bűnösségű bűncselekmények eltörlése mellett foglalnak állást, a túlzottan magas büntetési kereteket hozzák fel érvként.³⁶ A német büntetőjogban elterjedt nézet szerint e bűncselekményeknél a büntetési keretek a bűnösségnek megfelelő büntetés elvével nem egyeztethetők össze.³⁷

Példákon keresztül bemutatva az elhangzottak: a német joggyakorlat a gondatlan emberölést egytől öt évig terjedő szabadságvesztéssel, a halált okozó testi sértést maximum tizenöt évvel bünteti.³⁸ Az osztrák Btk.-ban gondatlan emberölés esetén egy évig terjedő, ha a testi sértés halált okoz egytől tíz évig terjedő szabadságvesztés szabható ki.³⁹ A magyar jogban az előbbi bűncselekményért egytől öt évig, míg az utóbbi bűncselekményért kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés jár.⁴⁰

³²BLASKÓ i.m. 31.

³³Uo. 31.

³⁴NAGY i.m. 25.

³⁵Uo. 25.

³⁶Uo. 25.

³⁷Uo. 25.

³⁸Uo. 25.

³⁹Uo. 26.

⁴⁰2012. évi C. törvény

Az említettekből az a következtetés vonható le, hogy a német és osztrák jogban túlzottan magasak a büntetési tételek, míg a magyar joggyakorlatban az alaphűncselekményhez képest vegyes bűnösség esetén a büntetési tétel nem eltűzött, nem aránytalan.

2. Bűntetőjogi megítélés

Ötféle megoldást különböztethetűnk meg:⁴¹

- a) A svájci Btk. nem teszi lehetővé a szándékos alaphűncselekmény és a minősített gondatlan eredménynek egy bűncselekményben történő összefoglalását. Így ők nem ismerik a halált okozó testi sértést.⁴²
- b) A német megoldás uralkodó nézete a szándékos alaphűncselekmény és a minősített gondatlan eredmény kombinációja, aminek eredményeképp a bűncselekmény egészében szándékosnak minősűl.⁴³ A gondatlanság halált okozó testi sértés esetében a halálos következmény előreláthatóságát feltételezi.⁴⁴
- c) *Jescheck* professzor eredmény minősítette delictumnak nevezű ezeket, amelyeket a törvény a bennűk rejlő nagy veszély miatt bűntet súlyosabban.⁴⁵
- d) A német *Gössel* a képviselője annak a megoldásnak, ami a szándékos alaphűncselekmény és a minősített gondatlan eredmény kombinációját gondatlan bűncselekménynek tekinti.⁴⁶
- e) A szándékos alaphűncselekmény és a minősített gondatlan eredmény együtt vegyes bűnösségű bűncselekményt eredményez.⁴⁷ Meghatározott szempontból e *delictum* gondatlannak, más szempontból szándékosnak minősűl.⁴⁸ Hazánkban *Földvári József* a képviselője ennek a megoldásnak, aki minősítési szempontból gondatlannak, jogkövetkezmények szempontjából szándékosnak tekinti az általa praeterintencionálisnak nevezett bűncselekményt.⁴⁹

⁴¹NAGY i.m. 26.

⁴²Uo. 26.

⁴³Uo. 26.

⁴⁴Uo. 26.

⁴⁵Uo. 26-27.

⁴⁶Uo. 27.

⁴⁷Kis Norbert(szerk.) i.m. 532.

⁴⁸NAGY i.m.27.

⁴⁹Uo. 27.

Békés Imre szerint a vegyes bűnösség mellett létrejövő bűncselekmények „bizonyos szempontból a szándékos, bizonyos szempontból pedig a gondatlan bűncselekmények jogi sorsát osztják,(...) a gondatlan bűncselekmények jogi sorsát osztják az előkészület és a kísérlet kizártsága szempontjából, továbbá a minősítő eredményre kiterjedően nem állapítható meg felbujtás, illetőleg bűnsegély.”.⁵⁰

A hazai Btk. a vegyes bűnösségű bűncselekményeket összességében nem tekinti szándékos bűnösségűnek, de a jogkövetkezmény szempontjából szándékos bűncselekménynek ítéli meg,⁵¹ tehát a halált okozó testi sértés szándékos bűncselekménynek minősül. E bűncselekményeknél rendszerint, szűkebb körben pedig a halált okozó testi sértés esetében a kísérlet fogalmilag kizárt.⁵²

A kényszerű vegyes bűnösségű bűncselekményekre (praeterintencionális bűncselekmények) számos példát találhatunk. Ezek egyike a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés. E bűncselekmény szándékos alakzata akkor jön létre, ha a foglalkozási szabályszegés szándékos, valamint ha magának a veszélynek, – de csak ennek – a létrehozása is szándékos.⁵³ Ebben az esetben az ún. limitált veszélyeztetési szándékról beszélünk, hiszen az elkövető szándéka a veszélyhelyzet létrehozására igen, azonban az abból kifejlődő testi sértésre már nem terjedhet ki, a testi sértés tekintetében csak a gondatlansága állhat fenn, ellenkező esetben ugyanis már más bűncselekményről lenne szó.⁵⁴

A vegyes bűnösségű bűncselekmények másik gyakori esete a halált okozó testi sértés.

3. A halált okozó testi sértés

a. A halált okozó testi sértés ismérvei, megállapításának feltételei

A testi sértés minősített esete a halált okozó testi sértés.⁵⁵ A halált okozó testi sértés szükségképpen vegyes bűnösségű bűncselekmény, azaz az eredmény

⁵⁰Uo. 27.

⁵¹Uo. 28.

⁵²Uo. 28.

⁵³BELOVICS Ervin, MOLNÁR Gábor Miklós, SINKU Pál: *Büntetőjog II. Különös Rész.* HVG ORAC, 2012. 100.

⁵⁴Uo. 100.

⁵⁵Uo. 96.

tekintetében az elkövetőt csak gondatlanság terhelheti, hiszen ha az elkövető szándéka a halálra kiterjed, akkor emberölés valósul meg.⁵⁶

Tehát a testi sértés említett esete a praeterintencionális, más néven a szándékon túli eredményű bűncselekmény tipikus esete.⁵⁷ A praeterintencionális bűncselekmény jellegzetessége, hogy ezeknél a vegyes bűnösség kényszerű, hiszen a minősítő eredményre csak a gondatlanság terjedhet ki.⁵⁸ Halált okozó testi sértés esetében a szándékon túli eredményért való felelősség úgy érvényesül, hogy az eredmény tekintetében egyetlen bűnösségi forma, a gondatlanság jöhet szóba.⁵⁹ Halált okozó testi sértés esetén a kényszerű vegyes bűnösség tehát abban mutatkozik meg, hogy a halálra mint eredményre csak az elkövető gondatlansága terjedhet ki, szándékosság esetén ugyanis már emberölésről van szó. E bűncselekmény vonatkozásában a lényeg az, hogy a szándék testi sértésre irányuljon,⁶⁰ az azonban már irreleváns, hogy az elkövető szándéka a testi sértés alapesetére vagy minősített esetére terjed-e ki, illetve hogy ez a szándék eshetőleges vagy egyenes volt-e.⁶¹ Az eredmény tekintetében pedig mind a tudatos, mind a hanyag gondatlanág fennállhat, a vizsgálódásnak arra kell kiterjednie, hogy az elkövető előre látta, illetve láthatta-e a halálos eredmény bekövetkezését, a megfelelő gondosság kifejtésére alkalmas volt-e, emellett elvárható volt-e a halálos eredmény előre látása és az ennek megfelelő cselekvés.⁶²

Amennyiben a testi sértés okozására irányuló szándék nem állapítható meg, halált okozó testi sértésről nem beszélhetünk.⁶³ Ha az elkövetési magatartás gondatlan, és ahhoz társul halálos eredmény, nem a testi sértés minősített esete, hanem gondatlanágból elkövetett emberölés állapítható meg.⁶⁴

A szándékos testi sértés megvalósításán túl a halált okozó testi sértés megállapításának másik alapvető feltétele, hogy az említett elkövetési magatartás és

⁵⁶KIS NORBERT (SZERK.) i.m. 532-533.

⁵⁷BALOGH(2006) i.m. 75.

⁵⁸Uo. 75.

⁵⁹BERKES György (szerk.): *Magyar Büntetőjog. Kommentár a gyakorlat számára, második kiadás.* HVG-ORAC, Budapest, 2008-2013. 359.

⁶⁰BELOVICS-MOLNÁR-SINKU i.m. 96.

⁶¹BERKES (szerk.) 358.

⁶²Uo. 359.

⁶³BELOVICS-MOLNÁR-SINKU i.m. 96.

⁶⁴BALOGH (2006) i.m. 75.

a halál mint eredményt jelentő minősítő körülmény között okozati összefüggés álljon fenn.⁶⁵ Az okozati összefüggés pedig akkor állapítható meg, ha kétségtelenül kimutatható, hogy a szándékos testi sértés indította el azt az okfolyamatot, ami a halál bekövetkezéséhez vezetett.⁶⁶ Amennyiben az elkövető objektíve nem láthatta előre, és nem is kellett volna előre látnia a halál mint eredmény bekövetkezését, felelősségét kizárólag súlyos testi sértés vonatkozásában kell megállapítani.⁶⁷ Az okozatossági teóriák közül az adekvát kauzalitás elmélete a legalkalmasabb a felelősség korlátozására azáltal, hogy a kauzalitást a magatartás objektív előre láthatóságára építette.⁶⁸ Halált okozó testi sértés esetén az okozatosságról azt mondhatjuk, hogy kétfokozatú, hiszen egyrészt a szándékos testi sértéssel összefüggésben testi sérülés vagy egészségsértés, másrészt halál következik be.⁶⁹ Ettől még az okozatosság mint folyamat nem szakad meg a bűncselekmény esetén, hanem egységesen jelenik meg, hiszen azonos ok vezet mind a testi sérüléshez, mind pedig a halálos eredményhez.⁷⁰

Angyal Pál szerint szükséges volt a halált okozó testi sértés elkülönült szabályozása, mert a csupán testi sértés büntetőjogi megítélése, büntetési tétele nem lehet azonos a sértett halálát eredményező testi sértéssel.⁷¹ *Angyal* ezt a bűncselekményt csak a súlyos testi sértés körében tárgyalja, mivel véleménye szerint nem lenne igazságos, ha azt, aki könnyű testi sértést akart elkövetni, a szándékán túlmenő, esetleg véletlenül bekövetkezett eredményért súlyos büntetést kapna.⁷² Az, hogy súlyos testi sértésről van-e szó, arra a gyógyulási időtartamból, a használt eszközökből, az elkövetés módjából és egyéb körülményekből tudunk következtetni.⁷³

⁶⁵NAGY i.m. 28.

⁶⁶BJD 1105.

⁶⁷BJD 8930.

⁶⁸BUSCH Béla (szerk.): *Büntetőjog, Általános Rész, Ötödik, hatályosított kiadás*. Budapest, HVG-ORAC, 2010. 156.

⁶⁹BERKES (szerk.) i.m. 359.

⁷⁰Uo. 359.

⁷¹ANGYAL i.m. 46.

⁷²Uo. 47.

⁷³Uo. 47-48.

A Curia halált okozó súlyos testi sértést állapított meg abban az esetben, amikor a vádlott több késszúrást ejtett a sértetten, amiből az egyik ütőérelvágást okozott, aminek következtében a sértett meghalt.⁷⁴

Angyal érvelése alapján azonban téves a Curiának az az ítélete, amikor a halál egy különben nyolc napon belül gyógyuló seb fertőzése folytán következett be, és mégis megállapította a halált okozó testi sértést.⁷⁵

Az okozati összefüggés kapcsán utalni kell arra, hogy a halálos eredménynek nem kell a sértésből közvetlenül következnie.⁷⁶ Ezt a megállapítást *Angyal* a Curia következő indokolásával támasztotta alá: „az a testi sértés, amely a sértett halálának bekövetkezését sietteti, a halálnak közvetett oka, s az a körülmény, hogy másnak szándékos tevékenységére vissza nem vezethető tényező is közreműködött a halálos eredmény létesülésére, az ok és az eredmény közötti összefüggést nem szünteti meg.”⁷⁷

A Curia tehát megállapította a halált okozó testi sértés büntettét abban az esetben, amikor a bántalmazás a bekövetkezett szívszélhűdésnek csak egyik okát képezte, de abban az esetben is, amikor a sértett már meglévő betegsége az ütlegetés következtében súlyosbodott, majd a sértett meghalt.⁷⁸

A hatályos szabályozásban is azt látjuk, hogy a cselekmény és az eredmény közötti okozati összefüggést az sem szakítja meg, ha az eredmény bekövetkezésében vétlen személynek is szerepe volt.⁷⁹ A Kúria konkrét ügyben hozott döntése alapján az, hogy a sértett újraélesztését egy segítő személy nem szakszerűen végezte, és esetleg ez vezetett a sértett halálához, a vádlottak magatartása és a halálos eredmény közötti okozati láncot nem szakítja meg.⁸⁰

Napjainkban a bíróságok számára irányadóvá vált az az álláspont, miszerint a testi sértés elkövetője a halálos eredményért nem vonható felelősségre abban az esetben, ha a halál bekövetkezése a sértett olyan korábbi megbetegedésével áll

⁷⁴Uo. 48.

⁷⁵Uo. 48.

⁷⁶Uo. 48.

⁷⁷Uo. 48.

⁷⁸Uo. 49.

⁷⁹BJD 10 059.

⁸⁰Legf. Bír. Bf.III.772/1983. sz.

összefüggésben, amelyről az elkövetőnek a legnagyobb gondosság mellett sem lehetett tudomása.⁸¹ A bíróság nem állapította meg a vádlott bűnösségét a halált okozó testi sértés büntetében, mivel a vádlott által a sértett fejére mért ütések még külsérelmi nyomot sem hagytak, és a sértett halála a vádlott által nem ismert olyan betegségnek volt a következménye, amelyet az elkövető kellő körültekintés esetén sem ismerhetett fel.⁸²

A testi sértés e minősített esetének fennállásához szükséges az is, hogy a tettes szándéka ne irányuljon a bekövetkezett halálos eredményre, még eshetőlegesen se, mert különben szándékos emberölés megállapításának lenne helye.⁸³ A Curia indokolásában kifejtette, hogy az eszköz veszélyes voltából, az ütés erejéből, helyéből az ölési szándékra biztos következtetést nem lehet levonni, kell, hogy a szándék egyéb bizonyítékokkal is alátámasztható legyen.⁸⁴ Ha ezen bizonyítékok hiányoznak, az elkövető szándéka csak testi sértésre irányult.⁸⁵

Konkrét esetben a vádlott kezébe akadt egy ásó, aminek a nyelével megütötte a sértettet, majd az életét vesztette. Ebben az ügyben a Curia megállapította, hogy az elkövető nem úgy használta az eszközt, ahogy az ölésre alkalmas lett volna, tehát ennyiből nem lehet az ölési szándékra történő következtetést levonni.⁸⁶

A 15. számú Irányelv és az annak helyébe lépő jogegységi határozat is hangsúlyozza, hogy az elkövető szándékának vizsgálatánál kellő körültekintés szükséges a jogalkalmazók részéről.

b. Eltérő megoldások

A halált okozó testi sértés megítélése a szakirodalomban két különböző megoldást eredményezett.⁸⁷ Az egyik ezek közül a „halálozási felfogás”, mely szerint a halált okozó testi sértés akkor állapítható meg, ha a tettes a sértettnek halálos sértést okoz, de az ölési szándék hiányzik.⁸⁸ A másik az átmenet követelményének tézise,

⁸¹BH 1979.94.

⁸²Uo.

⁸³ANGYAL i.m. 49.

⁸⁴Uo. 49.

⁸⁵Uo. 49.

⁸⁶Uo. 50.

⁸⁷NAGY i.m. 30.

⁸⁸Uo.30.

amely a szándék által átfogott testi sértési eredmény legalább együttes okozatosságát kívánja meg.⁸⁹ A két megoldás közötti különbség a halálos eredményt okozó kísérő jelenségeknek a büntetőjogi megítélésbe történő bevonásában fedezhető fel, miszerint a jelenségek be nem vonását az előbbi, bevonását a büntetőjogi megítélésbe pedig az utóbbi megoldás vallja.⁹⁰

Véleményem szerint kísérő jelenségek alatt érteni lehet itt az orvosi műhibát, a sértett korábbi megbetegedését, stb. Halált okozó testi sértésért az elkövető nem vonható felelősségre, ha a kisebb erővel leadott arculütés folytán a sértett idült alkoholizmusával összefüggő olyan egészségkárosodás vezetett a halálhoz, amelynek fennállását az elkövető nem ismerhette.⁹¹

Harmadik felfogásként pedig a cselekvési megoldást említhetjük meg, amelynek lényege, hogy a testi sértés során elkövetett gondossági kötelességellenesség vezetett a sértett halálához.⁹² Az eredmény és a cselekvési megoldás eltérésének hátterében az áll, hogy a bekövetkező halálos eredmény vagy az eredményre épül-e, vagy már az elkövetési magatartásból következik-e be.⁹³

A halált okozó testi sértést és az emberölést a halálos eredmény köti össze,⁹⁴ így szükséges a két bűncselekmény elhatárolása.

III.

Emberölés és halált okozó testi sértés elhatárolása

1. Az emberölés

A Btk. az emberölést Az élet, a testi épség és az egészség elleni bűncselekmények című fejezetben tárgyalja. Az emberölés tényállása nyitott törvényi tényelállás, ezért az elkövetési magatartás mind tevés, mind mulasztással megvalósítható.⁹⁵ A törvény az emberölés szándékos és gondatlan elkövetését is büntetni rendeli és mint más bűncselekmények esetében, itt is megkülönböztethetjük az egyenes és

⁸⁹Uo. 30.

⁹⁰Uo.30.

⁹¹ BH. 1985.293.

⁹²NAGY i.m.30.

⁹³Uo.30.

⁹⁴ A Büntetőjog Nagy Kézikönyve, CompLex, Budapest, 2007. 348.

⁹⁵BELOVICS-MOLNÁR-SINKU i.m. 66.

esetleges szándékot, valamint a tudatos és hanyag gondatlanságot.⁹⁶ Az elkövetéskori tudattartalomra, azaz hogy az elkövető szándéka ölésre, vagy bántalmazásra irányult-e a 3/2013. számú jogegységi határozatban foglalt alanyi és tárgyi tényezők adnak eligazítást.

2. Múlt és jelen

A jogegységi határozat jogelődje az 1965-ben elfogadott 4. számú Irányelv és az annak helyébe 1982-ben lépett 15. számú Irányelv volt, amely a büntetőjogi gyakorlat vitás kérdéseiben adott elvi iránymutatást.⁹⁷ A társadalmi viszonyok fejlődése és a jogszabályok változása miatt került elfogadásra a 15. számú Irányelv, amely az adott bűncselekmények körében szinte minden kérdésre kiterjedő iránymutatást nyújtott.⁹⁸ Az Irányelvben rögzített iránymutatások többsége ma is hasznos segítséget nyújt a jogalkalmazók számára, azonban az időközben bekövetkezett jogszabályi változások – főként a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény hatályba lépése – indokoltá tették az irányelv korszerűsítését.⁹⁹ Ezért a Kúria Büntető Kollégiuma 2013. július 8-án meghozta az Irányelv helyébe lépő 3/2013. számú Büntető jogegységi határozatot.¹⁰⁰ A legfőbb ügyész és a Kúria Büntető Kollégiumának vezetője egyetértettek a változások szükségességében, így a jogegységi határozat a 15. számú Irányelv I. és II. részének helyébe lépett.¹⁰¹ Az általam tárgyalt elhatárolási kérdésben viszont az elfogadott jogegységi határozat változást nem hozott.

A gyakorlatban az emberölés és a halált okozó testi sértés elhatárolása nehézséget okoz, az elhatárolást az elkövetőnek a cselekmény véghezvitele időpontjában fennálló konkrét tudattartalma alapján tudjuk elvégezni.¹⁰² Az elkövetéskori tudattartalomra, adott esetben arra, hogy az elkövető szándéka ölésre vagy testi sértésre irányult-e, a külvilágban megnyilvánult tényekből kell visszakövetkeztetni.¹⁰³ A tények között megkülönböztetjük a tárgyi, azaz objektív,

⁹⁶ Uo. 70.

⁹⁷ KELEMEN Ágnes: A Legfelsőbb Bíróság 15. számú irányelve az élet és testi épség büntetőjogi védelméről. *Belügyi Szemle*, XX. évfolyam, 1982/ 9. 11.

⁹⁸ 15. számú Irányelv az élet és testi épség büntetőjogi védelméről

⁹⁹ 3/2013. számú BJE határozat

¹⁰⁰ Uo.

¹⁰¹ Uo.

¹⁰² Uo.

¹⁰³ Uo.

valamint az alanyi, azaz szubjektív tényezőket.¹⁰⁴ Ezeket a jogegységi határozat példálózó jelleggel felsorolja.

3. A tárgyi tényezők

a) a cselekmény elkövetéséhez használt eszköz: az elkövetés egyéb körülményeivel összefüggésben kell értékelni, mert az emberölés tipikus eszközeiből önmagukban nem lehet következtetést levonni az elkövető szándékára.¹⁰⁵

Vannak olyan eszközök, amelyek általában az ölésre irányuló szándékra engednek következtetni, – például lőfegyver, nagy pengehosszúságú kés–de ezeknél is vizsgálni kell, hogy nem állnak-e fenn olyan körülmények, amelyek az emberölésre irányuló szándékot kizárják.¹⁰⁶ Az eszköz ölésre alkalmasságának vizsgálatánál kellő alapot nyújthat az általános élettapasztalat, ami az eszköz alkalmasságának objektív kritériuma.¹⁰⁷

A bíróság kimondta, hogy nem alkalmatlan eszköze az emberölésnek a hegygel nem, de éllel bíró nyolc centiméter pengehosszúságú kés, sőt, a terhelt több alkalommal okozott sérülést a sértett nyakán, így ebben az esetben a bíróság megállapította a terhelt ölési szándékát.¹⁰⁸

Azonban mindig kellő körültekintéssel kell eljárunk ahhoz, hogy az elkövető szándékára nézve helyes következtetést vonjunk le, így ha az elkövetéshez használt eszköz ölésre alkalmas, akkor meg kell vizsgálnunk az elkövetés egyéb körülményeit, amik esetleg az ölésre irányuló szándékot kizárják, és fordítva: attól még, hogy az eszköz tipikusan ölésre nem alkalmas, attól még az egyéb tényezők vizsgálatából meg lehet állapítani az ölésre irányuló szándékot.¹⁰⁹

Például a vádlott vasvillával a sértett fejére ütött.¹¹⁰ A vádlottat senki és semmi nem akadályozta meg az ütés erejének kifejtésében, mégis csak közepes erővel ütött, és ez az ütés súlyosabb sérülést nem okozott.¹¹¹ Ezeket a

¹⁰⁴ Uo.

¹⁰⁵ Uo.

¹⁰⁶ Uo.

¹⁰⁷ LUKÁCS Tibor: Elhatárolási problémák a büntetőjogban. *Magyar Jog*, 1967, 10.

¹⁰⁸ BH. 2013.2.

¹⁰⁹ LUKÁCS i.m. 10.

¹¹⁰ Uo. 10.

¹¹¹ Uo. 10.

tényezőket a mérlegelésnél figyelembe kell venni.¹¹² Az ütés következtében a sértett elesett, védekezésre képtelen helyzetbe került, a bántalmazást azonban a terhelt puszta kézzel, és nem a vasvillával folytatta.¹¹³ Látható tehát, hogy a vasvilla köztudomásúlag ölésre alkalmas eszköz, de ez a tényező önmagában nem szolgálhat alapul az ölési szándékra való következtetésre.¹¹⁴

Mivel az élet elleni cselekmények általában indulati cselekmények, ezért az eszköz vizsgálatánál figyelemmel kell lenni arra is, hogy az elkövető általában olyan eszközt alkalmaz, ami éppen a kezébe kerül.¹¹⁵ Az elkövetők gyakran a testi sértésnél is használhatnak önmagukban veszélyesnek minősülő eszközöket.¹¹⁶

Így van arra példa, hogy a bíróság súlyos testi sértésért állapítja meg az elkövető bűnösségét a szándék alapján, pedig az az elkövetéshez élet kioltására is alkalmas eszközt használ, például löfegyvert vagy kést.¹¹⁷

- b) az elkövetés körülményei és módja: ennél a tényezőnél különösen az elkövetés során tanúsított erő kifejtés, annak mértéke, folyamatossága, elhúzódó jellege, egyszeri véghezvitele vagy többszöri megismétlése az, amit figyelembe veszünk.¹¹⁸ A szúrás, ütés, vágás, döfés esetében jelentősége van az irányítottságnak és annak is, hogy az elkövető hogyan tartotta az eszközt az elkövetés időpontjában.¹¹⁹

Emberölés büntettének eshetőlegesen szándékkal való elkövetését állapította meg a bíróság, amikor a terhelt két többszélű sörösüveg-csonkkal támadt a kiszolgáltatott sértettre, akit a nyakán nagy erővel úgy sebzett meg, hogy annak életét nem lehetett megmenteni.¹²⁰ A terhelt ugyan egyszeri, kaszáló mozdulattal okozott halálos sérülést a sértettnek, azonban az eszköz borotvaéles volta és annak célzottan, olyan testtájékon történő használata, ahol köztudomásúan életfontosságú nagy erek húzódnak, eshetőlegesen ölési szándékra engednek következtetni.¹²¹

¹¹² Uo. 10.

¹¹³ Uo. 10.

¹¹⁴ Uo. 10.

¹¹⁵ Uo. 11.

¹¹⁶ Uo. 11.

¹¹⁷ BELOVICS-MOLNÁR-SINKU i.m. 95.

¹¹⁸ 3/2013. számú BJE határozat

¹¹⁹ Uo.

¹²⁰ BH.2007.1.

¹²¹ Uo.

A jogegységi határozat kimondja, hogy a nem irányzott, ismétlés nélkül leadott, kapkodva, vaktában, hadonászva végrehajtott ütés, szúrás, vágás, stb. önmagában rendszerint a testi sértés okozására irányuló szándékra utal.¹²² Azonban itt is elmondhatjuk, hogy a többi tárgyi és alanyi tényező vizsgálata során arra a következtetésre is juthatunk, hogy az elkövető szándéka ölésre irányult.¹²³

Nem halált okozó testi sértés, hanem emberölés büntettét valósítja meg az, aki a sértett arcát és a fejét közepes-nagy erejű, ököllel, illetve rúgással támadja, és ezáltal a sértettet összesen harminc erőbehatás éri.¹²⁴ Az, hogy az erőbehatások fele a sértett fejét érték, ahol köztudomásúan életfontosságú szerv van, arra utal, hogy a vádlott tudatában fel kellett, hogy merüljön, hogy a sértett a bántalmazásba akár bele is halhat.¹²⁵

Ez az a tényező, ami az elkövető magatartásáról a legtöbbet elárul, hiszen az elkövetési módban az ember sokkal közvetlenebbül nyilatkozik meg.¹²⁶ Lukács Tibor szerint az elkövetési mód maga az ember, aki „alakot nyer”.¹²⁷

- c) a sérülés helye, jellege: az emberi testnek vannak olyan részei, amelyek életfontosságú szervek (pl.: fej, szív-, has-és mellüreg), illetőleg amelyek ilyeneket tartalmaznak.¹²⁸ Az ezeket ért sérülések vagy azonnali vagy rövid úton bekövetkező halálhoz vezethetnek, ezért ezt a tényezőt figyelembe véve következtetést lehet levonni arra nézve, hogy az elkövető szándéka testi sértésre vagy az élet kioltására irányult-e.¹²⁹

Az emberölés büntettét eshetőlegesen szándékkal követi el, aki az élet kioltására alkalmas, 11 centiméter pengehosszúságú, élezett rugókéssel, célzottan háromszor szúr a sértett életfontosságú szerveket tartalmazó felsőtestére.¹³⁰

Az elkövetési magatartás eredménye, vagyis az, hogy a sértett milyen sérülést szenvedett, szintén következtetési alap lehet, de önmagában nem igazít el bennünket a két bűncselekmény elhatárolásában.¹³¹

¹²² 3/2013. számú BJE határozat

¹²³ Uo.

¹²⁴ BH.2008.112.

¹²⁵ Uo.

¹²⁶ LUKÁCS i.m. 12.

¹²⁷ Uo. 12.

¹²⁸ 3/2013. számú BJE határozat

¹²⁹ Uo.

¹³⁰ BH.2010.289.

¹³¹ 3/2013. számú BJE határozat

- d) az elkövető kijelentései: az ilyen kijelentések vizsgálatánál figyelembe kell venni, hogy ezek gyakran indulati állapotban hangzanak el, például az elkövetést megelőző verekedés, veszekedés alkalmával.¹³²

Ennél a tényezőnél szem előtt kell tartanunk azt is, hogy az elkövetők többsége alacsony műveltségű ember, akiknél a káromkodás nem minden esetben fedi a tartalmat.¹³³ Például a verekedés során elhangzott „megöllek” kifejezésből nem vonhatunk le minden kétséget kizáró következtetést az elkövető szándékára nézve. A terheltnek a cselekmény tanúsítása során tett kijelentéseit a tanúsított magatartással összhangban kell értékelni.¹³⁴

- e) az elkövetőnek az elkövetés után tanúsított magatartása, kijelentései: általában az élet kioltására irányuló szándék fennállására utal az, ha az elkövető a sértett előreláthatólag bekövetkező halálával szemben közömbösséget tanúsít.¹³⁵ Amennyiben az elkövető a sértettet segítségnyújtás nélkül hagyja, önmagában ebből a körülményből nem lehet az ölési szándékra következtetni.¹³⁶

A bíróság a cselekmény jogi minősítésekor figyelembe veszi, és az elkövető számára kedvezően ítéli meg azt, ha az elkövető a cselekmény után azonnal intézkedést tesz a súlyosabb következmény elhárítása érdekében, és a rendőrségen önfeljelentést tesz.¹³⁷

Az elkövetés után a cselekmény nyomainak, eszközeinek, bizonyítékainak, stb. eltüntetésére, az eredmény elhárítására irányuló törekvés szintén következtetési alap lehet az elkövető szándékának vizsgálatához.¹³⁸ Ennek a tényezőnek a figyelembevételét a jogirodalomban egyesek aggályosnak tartják.¹³⁹

4. Az alanyi tényezők

- a) az elkövető személyi tulajdonságai: mindig az elkövető elkövetéskori személyiségét kell vizsgálnunk.¹⁴⁰ A tudattartalom kialakulását befolyásoló

¹³² Uo.

¹³³ LUKÁCS i.m. 14.

¹³⁴ FÜLÖP Valter: Az élet elleni bűncselekmények nyomozása. *Belügyi Szemle*, 2005/10. 87.

¹³⁵ 3/2013. számú BJE határozat

¹³⁶ Uo.

¹³⁷ BH.2000.281.

¹³⁸ 3/2013. számú BJE határozat

¹³⁹ LUKÁCS i.m. 14.

¹⁴⁰ 3/2013. számú BJE határozat

külső körülményekből következtenni lehet az elkövetéskori személyiségre is.¹⁴¹ Ezeknek a tulajdonságoknak a vizsgálatánál fontos szerepet játszanak a személyiség szerkezetére vonatkozó korábbi információk is.¹⁴²

- b) a cselekményt kiváltó indítók, motívum: hirtelen kialakult szándék esetében, vagyis amikor az akarat-elhatározás és az elkövetés között alig telik el időköz, gyakran hiányzik a halálnak mint eredménynek az előre látása.¹⁴³

Ebből a szempontból jelentősége lehet a cselekményt kiváltó indítóoknak is, konkrétan annak, hogy az elkövetési magatartás támadás, védekezés vagy elhárítás céljából történt-e.¹⁴⁴ Egyenes szándékkal elkövetett emberölés esetén az elkövetőt rendszerint valamilyen külső vagy belső tényező motiválja, elsősorban ennél a tényezőnél az elkövető és a sértett kapcsolatának van jelentősége.¹⁴⁵

A terhelt cselekménye élet elleni cselekménynek és nem a testi épség sérelmére megvalósított cselekménynek értékelendő, amikor a cselekményt megelőzően a sértett erkölcsileg elítélendő és a terheltet sértő magatartást tanúsított, aminek következtében a terhelt a sértett fejét legalább húsz esetben közepes és nagy erővel bántalmazta, majd a sértett meghalt.¹⁴⁶

Az elkövetéskori tudattartalomra következtés vonható le az indítóokból, amely lehet féltékenység, indulat, félelem, szégyenérzet, elkeseredettség, haragos érzület.¹⁴⁷ Bármennyire lényeges a motívum megismerése,¹⁴⁸ a konkrét indítók hiánya nem zárja ki az eshetőleges szándék megállapítását.¹⁴⁹ A halált okozó testi sértés és az emberölés elhatárolása szempontjából pedig annak van jelentősége, hogy az elkövető szándéka még eshetőlegesen sem irányulhat a sértett életének kioltására, csak testi sérülés okozására; hiszen amennyiben az elkövető tudata átfogja a halál bekövetkezésének lehetőségét, és ebbe

¹⁴¹ Uo.

¹⁴² FÜLÖP i.m. 87-88.

¹⁴³ 3/2013. számú BJE határozat

¹⁴⁴ Uo.

¹⁴⁵ Uo.

¹⁴⁶ BH.2002.214.

¹⁴⁷ 3/2013. számú BJE határozat

¹⁴⁸ FÜLÖP i.m. 88.

¹⁴⁹ 3/2013. számú BJE határozat

belenyugodva cselekszik, eshetőleges szándékkal elkövetett emberölés megállapításának van helye.¹⁵⁰

Tehát rendkívül lényeges az indítók és az elkövetés közötti kapcsolat feltárása, bizonyítása.¹⁵¹

- c) a cselekmény véghezvitelét megelőző pszichikus folyamat feltárása: ezt a folyamatot a külvilágban megtörtént jelenségekből ismerhetjük meg.¹⁵²

Súlyos testi sértésért felel az elkövető, aki a sértettet dulakodás közben kétszer kis-közepes erővel arcul üti, aki ennek következményeként életét veszti, de az elkövető gondatlanága a halálra nem, csak a nyolc napon túl gyógyuló sérülés okozására terjedt ki.¹⁵³ Konkrét esetben a bíróság szerint a bántalmazás viszonylag jelentéktelen mértékű volt, és csak orvosi ismeretekkel rendelkező személytől lett volna elvárható, hogy a következményt előre lássa, a vádlottól azonban nem,¹⁵⁴ tehát a vádlottban az elkövetés előtt fel sem merült, hogy cselekménye akár halálhoz is vezethet.

- d) elkövetőnek a sértetthez fűződő kapcsolata: ezalatt érteni kell a rokoni viszonyt, érzelmi kötődést,¹⁵⁵ szerelmi kapcsolatot, elhúzódó ellenséges viszonyt.¹⁵⁶

Gyakran előfordul, hogy az elkövető önhibából eredő ittas állapotban követi el a bűncselekményt: ekkor a tárgyi oldalon jelentkező ismérvek alapján tudunk megalapozott következtetést levonni az elkövető aktuális tudattartalmára, amely segítségül szolgál az emberölés és a halált okozó testi sértés elhatárolásához.¹⁵⁷

¹⁵⁰ BH.2003.2.

¹⁵¹ 3/2013. számú BJE határozat

¹⁵² Uo.

¹⁵³ EBH.2002.612.

¹⁵⁴ Uo.

¹⁵⁵ 3/2013. számú BJE határozat

¹⁵⁶ FÜLÖP i.m. 88.

¹⁵⁷ BH.1998.267.

5. Egyéb szempontok

Az alanyi és tárgyi tényezők mérlegelése során vizsgálat tárgyává kell tenni az elkövetés egyéb konkrét körülményeit, tehát az elkövető, valamint a sértett életkorát, egészségi és fizikai állapotát.¹⁵⁸

Az előbb leírtakat szemlélítve: egy erős felépítésű emberrel szembeni elkövetési magatartás 'csak testi sértésnek' minősül, míg ugyanezen cselekmény egy kisgyermekkel szemben akár halálhoz is vezethet. Tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölés büntetét követi el a vádlott, aki tizenhárom hónapos gyermekét úgy dobja több alkalommal is a díványra, hogy a sértett feje minden esetben a szövettel borított karfához csapódik.¹⁵⁹

Ugyanez mondható el az idős sértettek esetén is, akiknek köztudomásúan rosszabb az egyensúlyérzékük, mint a fiatalabbaké, így egy közepes erővel történő mellbe lökés folytán eleshetnek, és halálos koponyasérülést szenvedhetnek.

6. Az Irányelv, valamint a helyébe lépő jogegységi határozat pozitívumai és az alkalmazásával összefüggő nehézségek

A 15. számú Irányelv, –és mivel ebben a tekintetben változást nem hozott–a jogegységi határozat is kellő alappal szolgál, valamint segítséget nyújt az egységes törvényességi személet kialakulásához, amely a sikeres bűnüldözéshez, valamint a helyes ítélkezési gyakorlat kialakításához szükséges.¹⁶⁰

Bagi Dénes, a Legfelsőbb Bíróság egykori Büntető Kollégium vezető-helyettese úgy véli, hogy az ölésre és testi sértésre irányuló szándék elhatárolásának nehézségei nem újkeletűek, éppen emiatt került megalkotásra a 15. számú Irányelv előzményeként emlegetett 4. számú Irányelv.¹⁶¹ Az Irányelv hangsúlyozza, hogy a felsorolt alanyi és tárgyi tényezőkből egyértelmű következtetést levonni nem lehet,¹⁶² viszont *Bagi* véleménye szerint az Irányelv a minősítési tévedéseket ugyan

¹⁵⁸ 3/2013. számú BJE határozat

¹⁵⁹ ÍH.2008.1.

¹⁶⁰ KELEMEN i.m.16.

¹⁶¹ BAGI Dénes: Az emberölés elhatárolása az élet és testi épség elleni egyéb bűncselekményektől. *Magyar Jog*, 1982/29. 140.

¹⁶² 15. számú Irányelv

nem küszöböli ki, és nem is küszöbölheti ki, de a tévedés lehetőségét az ítélezésben nagymértékben csökkenti.¹⁶³

Fülöp Valter nyomozó szerint az Irányelvben, (így a jogegységi határozatban) leírtak talán hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a bünyügyi szakterületen dolgozók a jövőben az élet elleni bűncselekmények problémaköréhez az eddiginél körültekintőbben közelítsenek, és észben tartsák az ősi tételt, miszerint „Nincs két egyforma bűnygy.”.¹⁶⁴

Amint arról már korábban volt szó, a Kúria Büntető Kollégiuma 2013. július 8-án meghozta az Irányelv helyébe lépő 3/2013. számú Büntető jogegységi határozatot. A Büntető Kollégium úgy látta, hogy a gyakorlatban felmerülő gyakori jogi problémák, köztük az élet elleni cselekmények elhatárolási kérdéseinek egységes megoldása érdekében a 15. számú Irányelv irányelvkénti fenntartásának megszüntetésével egyidejűleg jogegységi határozat hozatala szükséges.¹⁶⁵

A jogegységi határozat ugyanazokat a mérlegelendő tárgyi és alanyi tényezőket mondja ki az elhatárolásnál, mint az Irányelv.¹⁶⁶ A jövőben kiderül majd, hogy mennyire segíti az ítélezési gyakorlat egységességét az új jogegységi határozat.

A bírói gyakorlat azonban nem minden esetben felel meg az Irányelvben és a jogegységi határozatban megfogalmazottaknak, egyes esetekben azért, mert bíróságaink nem követik megfelelően a benne foglaltakat, más esetekben pedig egészen máshonnan ered a probléma.¹⁶⁷

7. Elhatárolás a joggyakorlatban

a. Amit mindig szem előtt kell tartani

„Minden bűncselekményt külön-külön, a maga sajátosságaival és összességében kell értékelni, hiszen minden eset más és más ” – hangzik el a büntetőjogban jól ismert tétel.¹⁶⁸

¹⁶³BAGI i.m. 141.

¹⁶⁴FÜLÖP i.m. 89.

¹⁶⁵3/2013. számú BJE határozat

¹⁶⁶UO.

¹⁶⁷LUKÁCS i.m. 6.

¹⁶⁸FÜLÖP i.m. 85.

Előfordulhat, hogy ugyanazzal az eredménnyel járnak különböző elkövetési magatartások, amelyeket a büntetőjog eltérően minősít, éppen emiatt *Fülöp Valter* szerint óriási hiba lenne sztereotip módon közelíteni az elhatárolási problémához, mert mint indokolja: „ami igaz az egyik ügyben, az nem feltétlenül igaz a másokban.”¹⁶⁹

A jogegységi határozat elolvasása után úgy gondolhatjuk, hogy az alanyi és tárgyi tényezőknek a konkrét esetre, tényállásra történő rávetítésével könnyen eldönthetjük, hogy emberölés vagy halált okozó testi sértés valósult-e meg. Azonban ez a gyakorlatban korántsem így van, hiszen mindig az eset összes körülményét figyelembe véve, kellő körültekintéssel kell eljárni.

Mint azt már említettem az elhatárolás alapja az elkövetőnek a bűncselekmény véghezvitele időpontjában fennálló konkrét tudattartalma,¹⁷⁰ azonban ezekre a belső lelki folyamatokra általában csak az elkövető kijelentéseiből, magatartásából, cselekményeiből tudunk visszakövetkeztetni.¹⁷¹

b. Az ítélezési gyakorlat

A bíróságnak rendkívül nehéz a feladata a halált okozó testi sértés és az emberölés elhatárolása kapcsán is, mivel–mint azt más jellegű ügyekben is a vizsgálódás középpontjába kell helyezni– mindig az elkövető tudattartalmából kell kiindulni, amit gyakran a cselekmény legapróbb részleteiből lehet csak megismerni.

A bíróság ítélete szerint önmagában abból a körülményből, hogy a sérülés előidézéséhez használt eszköz különösen veszélyes, és a célzott testtájékon életfontosságú szervek vannak, nem lehet az emberölésre irányuló eshetőleges szándékra következtetni, ha az elkövetés egyéb körülményei és az alanyi oldalon jelentkező ismérvek ezt nem támasztják alá.¹⁷²

Korábban már említettem, hogy a testi sértési cselekmény nem csupán bántalmazásra, hanem egészség sértésében is megnyilvánulhat. Ezért a Kúria elődje halált okozó testi sértés büntetében állapította meg annak az elkövetőnek a

¹⁶⁹ Uo. 85.

¹⁷⁰ 3/2013. számú BJE határozat

¹⁷¹ LUKÁCS i.m. 6-7.

¹⁷² BH 1996.511

bűnösségét, aki 'tréfából' olyan állatgyógyászati szert kevert –ölési szándék nélkül– a sértett italába, amely annak a halálához vezetett.¹⁷³

Egy másik esetben a vádlott és a sértett között a nap elején történő veszekedés miatt aznap este ismét szóváltás alakult ki, aminek során a vádlott a sértettet egy 12,5 cm pengehosszúságú késsel csípőtájékon szúrta, azonban az nem volt kétséges, hogy az elkövetőnek sem az egyenes, sem pedig az eshetőleges szándéka nem irányult a sértett életének kioltására, az eredmény tekintetében csak gondatlanság terhelte.¹⁷⁴

A következő tényállás alapján a bíróság szintén halált okozó testi sértés büntetést állapította meg: a vádlott a sértettet dulakodás közben egy 7 cm pengehosszúságú késsel közepes vagy annál nagyobb erővel a jobb és a bal combján, valamint a lábszárán három alkalommal megszúrta.¹⁷⁵ Ezt követően az elkövető a lakásba ment, ahol a mentők kiérkezését várta.¹⁷⁶

A vádlott cselekménye és az eredmény között közvetlen okozati összefüggés állt fenn, az eszköz az élet kioltására alkalmas volt, azonban a bíróság ítélete szerint a comb nem minősül életfontosságú szerveket tartalmazó testrésznek, valamint nem köztudomású és a primitív, iskolázatlan emberek tudata nem fogja át, hogy a combon olyan erek húzódnak, amelyek sérülése halálhoz is vezethet.¹⁷⁷

Véleményem szerint a bíróságnak az indokolása nem minden esetben állná meg a helyét, hiszen az emberek jelentős része rendelkezik jogosítvánnyal, amely megszerzéséhez szükséges elsősegély tanfolyamon megtanítják, hogy a combon olyan verőerek és visszerek húzódnak, amelyek sérülés halálos következménnyel is járhat. Emellett álláspontom szerint az ítélet indoklása pontatlan megfogalmazást tartalmaz, értem ezalatt az elkövető primitívségére történő hivatkozást. Az, hogy ki kit, valamint milyen gondolkodást, felfogást tekint primitívnek, teljes mértékben szubjektív dolog, ezért úgy gondolom, hogy az elkövető ilyen tulajdonságára való hivatkozás nem járul hozzá egy egységes ítélkezési gyakorlat kialakításához.

¹⁷³ BH. 1987.269

¹⁷⁴ BH 2001.260.

¹⁷⁵ BH 1990.413.

¹⁷⁶ Uo.

¹⁷⁷ Uo.

Továbbá úgy tűnhet, mintha a primitívég mentség lenne a meggondolatlan cselekedetek esetén...

Az ítélkezési gyakorlat egységesnek mondható az általam elemzett elhatárolási problémában, például az előbb elemzett esetben is, amikor emberölés helyett halált okozó testi sértés megállapítására kerül sor azokban az ügyekben, amikor az elkövető a sértettel való dulakodás közben a sértett combjába szúr, amely–a visszeret eltalálva– a sértett halálához vezet; a közönséges élettapasztalat szerint ugyanis a combba való szúrás általában nem tekinthető élet kioltásához vezető magatartásként.¹⁷⁸

Kutatásaim során találkoztam olyan ítélettel, ahol a vádlott egy 10-15 centiméter pengehosszúságú késsel a sértettet több alkalommal a karján és a mindkét combján közepes erővel megszúrta, ebben az esetben pedig a bíróság eshetőleges szándékkal elkövetett emberölést állapított meg.¹⁷⁹ Láthatjuk, hogy mégis van ellentmondás. Álláspontom szerint, mint ahogy azt már korábban kifejtettem, amennyiben az elkövető rendelkezik jogosítvánnyal, abban az esetben több alkalommal meg lehetne állapítani az emberölésért való felelősséget a comb megsebesítése esetén.

Mint látjuk, könnyen előfordulhat, hogy egyedül a bűncselekmény elkövetéséhez használt eszközből, annak alkalmazási módjából és a sérülés helyéből vonunk le következtetést, ebből kifolyólag pedig fennáll a veszélye annak, hogy bizonyos egyoldalúságba esünk, és nem mondhatjuk el azt, hogy minden lehetőséget, körülményt felhasználtunk a következtetésre.¹⁸⁰

Mint azt már említettem, a bűnösség megállapításához szükséges a cselekmény és annak eredménye közötti okozati összefüggés fennállása. A bírói gyakorlat szerint a sértettnek a bántalmazás befejezése után bekövetkezett halála csak akkor alapozhatja meg a halált okozó testi sértés büntetnének a megállapítását, ha a testi épséget sértő cselekmény és a halál bekövetkezése között az okozati összefüggés

¹⁷⁸BERKES (szerk.) i.m. 360.

¹⁷⁹ÍH.2007.97.

¹⁸⁰LUKÁCS i.m. 7.

fennáll.¹⁸¹ Amennyiben az említett összefüggés nincs meg, a vádlott cselekménye csak a sérülések gyógytartama alapján minősíthető.¹⁸²

A konkrét esetben a terhelt szándékos testi sértést követett el, de a sértett halálát alkoholmérgezés okozta, tehát a vádlott cselekménye és a sértett halála közötti okozati összefüggés nem volt bizonyítható, így a vádlott a sértett haláláért nem vonható büntetőjogi felelősségre.¹⁸³

Az ítélkezési gyakorlat szerint meg kell állapítani a bántalmazás és a halálos eredmény közötti okozati összefüggést akkor is, ha a bántalmazáshoz társuló további, együtttható ok eredményezi a sértett halálát.¹⁸⁴

A konkrét esetben a vádlott általi bántalmazás következtében sorozat-bordatörés alakult ki, és az egyik borda tört vége a mellhártya fali és zsigeri lemezt felsértette, ami mellűri vérzést okozott.¹⁸⁵ Ezután a spontán gyógyulási folyamat ugyan megindult, de egy pontosan meg nem állapítható ok miatt belső vérzés következtében a sértett meghalt.¹⁸⁶

Az ítélkezési gyakorlatban az ok-okozati folyamatok értékelésének alapját a „conditio sine qua non”, azaz a feltételek egyenértékűségének elve képezi.¹⁸⁷ Ha a kiváltó okhoz olyan ok társul, amely az elkövetőtől független, és ami lehet akár véletlenszerű is, az okozati összefüggés ettől még nem szakad meg, csak lazábbá, közvetetté válik.¹⁸⁸

A mindennapi életben sajnos gyakran hallunk olyan eseteket, amelyeknél a halál bekövetkezése szinte csak a véletlen következménye, vagy pedig egy naponta lejátszódó cselekvéssor végződik tragikusan.

A bírói gyakorlat szerint, ha a vádlott kisebb erővel testi sértésre irányuló szándék nélkül meglöki a sértettet, aki ennek következtében hanyatt esve halálos sérülést szenved: a cselekmény nem halált okozó testi sértés büntettét, hanem a

¹⁸¹ BH 1999.347

¹⁸² Uo.

¹⁸³ Uo.

¹⁸⁴ BH 2008.206

¹⁸⁵ Uo.

¹⁸⁶ Uo.

¹⁸⁷ BH 1993.7

¹⁸⁸ Uo.

gondatlanságból elkövetett emberölés vétségét valósítja meg.¹⁸⁹ A testi sértés minősített esetének megállapításához szükséges, hogy a szándék testi sértésre irányuljon.¹⁹⁰

Konkrét esetben egy 30 cm magas teraszon kezdődött a felek között a dulakodás, a vádlott a sértettet kisebb erővel meglökte, aki a kemény földre esve halálos fejsérülést szenvedett.¹⁹¹ Az ítéletben foglaltak szerint a körülményekből nem lehet arra következtetni, hogy a vádlott a sértett lökésszerű megérintésével testi sérülést akart volna okozni, de az sem állapítható meg, hogy a vádlott tudata átfogta volna, hogy a lökésétől a sértett halálos sérülést szenvedhet.¹⁹²

Csupán annyit állapíthatunk meg, hogy amikor a vádlott az erősen ittas állapotban lévő sértettet dulakodás közben meglökte, a tőle az adott helyzetben elvárható gondosságot és körültekintést mulasztotta el arra nézve, hogy a sértett ittasságára való tekintettel az könnyen elveszítheti egyensúlyát, eleshet, és fejét a kemény talajba beverheti.¹⁹³

Hasonló logikát alkalmaz az ítélkezési gyakorlat abban az esetben is, amikor megállapítja, hogy halált okozó testi sértés büntette helyett gondatlanságból elkövetett emberölés vétségét valósítja meg a vádlottnak az a cselekménye, hogy az általa ismertén megromlott egészségi állapotú, idős sértettet tenyérrel mellbelöki, aki ennek következtében elesik, és halálos koponyasérülést szenved.¹⁹⁴

Fontos hangsúlyozni, hogy nem tekinthető testi sértésnek az emberi test olyan jellegű megérintése, amely köztudottan nem jár együtt sérüléssel, ilyen például a taszítás is.¹⁹⁵ A vádlott ebben az esetben tudta, hogy a sértett egészségi állapota megromlott, de a halál bekövetkezésének lehetőségét azért nem látta előre, mert a tőle elvárható figyelmet és körültekintést elmulasztotta, így a halál tekintetében őt hanyag gondatlanság terheli.¹⁹⁶

¹⁸⁹ BH 1999.353

¹⁹⁰ BELOVICS-MOLNÁR-SINKU i.m. 96.

¹⁹¹ BH 1999. 353

¹⁹² Uo.

¹⁹³ Uo.

¹⁹⁴ BH 2000.235

¹⁹⁵ BELOVICS-MOLNÁR-SINKU i.m. 96.

¹⁹⁶ BH 2000.235

Láthatjuk, hogy az ítélkezési gyakorlatban kiemelt figyelmet érdemel az, hogy az elkövetési magatartás megvalósításának időpontjában az elkövető felismeri-e a sértett védekezésre való korlátozottságát, ittasságát.¹⁹⁷ Közismert tény ugyanis, hogy az idős, valamint a súlyosan ittas személyek védekezési képessége korlátozott, egyensúlyi helyzetük bizonytalan, ezért kisebb erejű ütéstől, lökéstől is eleshetnek, és az esés következtében akár halálos sérülést is szenvedhetnek.¹⁹⁸ Különösen érvényes ez, ha a cselekményt olyan helyen követik el, ahol a sértett kemény, szilárd tárgyhoz ütdőése folytán, azaz indirekt módon hal meg.¹⁹⁹ Az orvostudomány kifejezéseivel élve ilyenkor ellencsapódásos mechanizmus következtében jönnek létre akár halálos sérülések is, és amennyiben ilyenkor az elkövető szándéka testi sérülés okozására irányult, annyiban halált okozó testi sértést, ha pedig az elkövető csak meglökte a sértettet, gondatlanságból elkövetett emberölést állapít meg a bíróság.²⁰⁰

c. Az okozati összefüggéssel kapcsolatos problémák

Mint azt már említettem, a halált okozó testi sértés megvalósulásához szükséges, hogy az okozott testi sértés és a halál között fennálljon az okozati összefüggés.²⁰¹ Ez az okozati összefüggés pedig akkor áll fenn, ha kétségtelenül megállapítható, hogy a testi sértés indította el, vagy mozdította elő azt az okfolyamatot, ami a halál bekövetkezéséhez vezetett.²⁰²

Azonban az okozati összefüggés meglétének vizsgálata olykor nehézségeket okoz, mivel adódhatnak olyan körülmények, amelyek az összefüggés fennállását kétségessé teszik, hiszen halált okozó testi sértés esetén gyakori, hogy a testi sértés által elindított, és halálhoz vezető okfolyamatba egyéb tényezők is belejátszanak.

A halált okozó testi sértés megállapítását nem zárja ki az, hogy a vádlott által okozott sérülések mellett a halál bekövetkezését a betegség eredetű agyvérzés elősegítette, illetőleg siettette.²⁰³ Konkrét esetben a vádlott által okozott sérülések önmagukban is alkalmasak voltak a halálos következmény előidézéséhez, a

¹⁹⁷BERKES (szerk.) i.m. 358.

¹⁹⁸BELOVICS-MOLNÁR-SINKU i.m. 97.

¹⁹⁹BERKES (szerk.) i.m. 358.

²⁰⁰Uo. 358.

²⁰¹BJD.1105.

²⁰²Uo.

²⁰³BJD 8936.

betegségeredetű agyvérzés a halál bekövetkezését csak elősegítette, így a vádlott cselekménye és az eredmény között okozati összefüggés még akkor sem vitatható, ha a vádlott a sértett betegségről nem tudott.²⁰⁴

Más a helyzet viszont akkor, amikor a vádlott által a sértettnek okozott sérülések aránylag jelentéktelenek, életbenmaradás esetén nyolc napon belül gyógyulóak, hiszen ilyen esetben a sérülések önmagukban nem hozhatók összefüggésbe a halál bekövetkezésével.²⁰⁵ Ebben az esetben hiába hal meg a sértett, például veleszületett szívelváltozás eredményeként, a terhelt bűnössége nem megállapítható halált okozó testi sértés miatt, mivel az ahhoz szükséges okozati összefüggés hiányzik.²⁰⁶

Amennyiben a bántalmazás és a halál között az ok-okozati összefüggés nem állapítható meg, nem beszélhetünk halált okozó testi sértésről,²⁰⁷ de ez még nem zárja ki azt, hogy az elkövetőt ne lehetne emberölésért felelősségre vonni. Konkrét esetben a vádlott a sértettet legalább közepes erővel, mintegy tizenegy alkalommal testszerte megütötte, két alkalommal nagy erővel a mellkasát is megrúgta, a sértett halálát azonban kihülés okozta, a bántalmazás még részoki szereppel sem bírt a halál bekövetkezésében.²⁰⁸ A bíróság az említett esetben a vádlott eshetőleges ölési szándékára vont le következtetést.²⁰⁹

Az elkövetési magatartással okozati összefüggésben bekövetkezett halálos eredmény esetén sem állapítható meg az elkövető bűnössége a testi sértés minősített esetének tekintetében, ha az elkövető szándéka a testi sértésre nem terjedt ki.²¹⁰ Tehát gondatlanságból elkövetett emberölés vétsége miatt vonható felelősségre az, aki a súlyos testi hibában szenvedő sértettet kisebb erővel meglöki, az a földre zuhan, és meghal,²¹¹ hiszen ebben az esetben nincs testi sértésre irányuló szándék.

Szintén nem vonta felelősségre a bíróság az elkövetőt halált okozó testi sértés büntetéseért akkor, amikor az a sértettet dulakodás közben kis-közepes erővel kétszer arcul ütötte, és ezzel okozati összefüggésben a sértett pár óra múlva

²⁰⁴ Legf. Bír. Bf.V.629/1981. sz.

²⁰⁵ BJD 1105.

²⁰⁶ Legf. Bír. B. 366/1954. sz.

²⁰⁷ ÍH.2011.139.

²⁰⁸ Uo.

²⁰⁹ Uo.

²¹⁰ BH.1987.385.

²¹¹ Uo.

meghalt, mivel a vádlott gondatlanága csak a nyolc napon belül gyógyuló sérülések keletkezésének lehetőségére terjedt ki, a halálra már nem.²¹² Ugyanis a legnagyobb körültekintéssel eljáró embertől sem várható el, hogy a köznapi tapasztalat alapján felismerje, hogy két ilyen erejű pofon halált is eredményezhet, ezért az elkövető bűnösségét súlyos testi sértésért mondta ki a bíróság.²¹³

Korábban már volt szó olyan esetekről, amikor a sértett betegsége is közrehatott a bántalmazás mellett a halál bekövetkezésében. Az ítélezési gyakorlatot egységesnek tekinthetjük abból a szempontból, hogy más okfolyamatnak az okozati láncba való bekapcsolódása az okozati összefüggést csak abban az esetben szakítja meg, és teszi azt véletlenszerűvé, amennyiben az események alakulását olyan irányba tereli, amelyet az elkövető előre nem láthatott.²¹⁴ Ez történhet például harmadik személy magatartása, vagy az elkövető által nem ismert más objektív körülmény miatt.²¹⁵ Azonban érdekes kérdést vet fel az, amikor a vádlott cselekménye után a sértett halálát orvosi hiba okozza. Mind az emberölés, mind a halált okozó testi sértés esetén az a körülmény, mely szerint a halálos eredmény bekövetkezésében orvosi hiba is közrehatott, a terhelt felelősségén nem változtat, mivel ő indította el a halálhoz vezető okfolyamatot.²¹⁶ A vádlott cselekménye halált okozó testi sértésnek minősül abban az esetben, ha a sértettet olyan testrészén szúrja meg, amely ugyan közvetlen életveszélyt eredményezett, de a kórházi ellátás – konkrétan diagnosztikai tévedés – hatott közre a halál bekövetkezésében.²¹⁷

Kutatásaim során arra a következtetésre jutottam, hogy az okozati összefüggés harmadik személy magatartása vagy más, objektív körülmény esetén abban az esetben nem szakad meg, amennyiben az elkövető által okozott sérülések már önmagukban is halálos eredményhez vezethetnek.

Láthatjuk tehát, hogy a vádlott által elindított és a sértett halálához vezető okfolyamat nem szakad meg azáltal, hogy késedelmesen kerül sor a műtéti beavatkozásra; az említett körülménynek csak a büntetés kiszabása szempontjából

²¹²EBH.2002.612.

²¹³Uo.

²¹⁴BJD 6350.

²¹⁵Uo.

²¹⁶BH.2010.289.

²¹⁷BH.1997.511.

van jelentősége.²¹⁸ Véleményem szerint az orvosi műhiba azon körülmények közé tartozik, amit a bíróságnak – az alanyi és tárgyi tényezők mellett – fokozottan figyelembe kell venni a büntetés kiszabásánál, sőt, manapság egyre gyakrabban olvasunk olyan eseteket, amelyeknél orvosi tévedés vezet a sértett halálához. Emellett úgy gondolom, hogy az okozati összefüggést megszakító körülmények taxatív felsorolására lenne szükség az egységes ítélkezési gyakorlat kialakítása érdekében, hiszen még olykor a BJD-k között is ellentmondásokat találunk.

Láthatjuk tehát, hogy az okozati összefüggés vizsgálata mindig fő pontja a halált okozó testi sértés és az emberölés elhatárolásának.

d. Miért emberölés és nem halált okozó testi sértés?

A gyakorlatban számtalanszor előfordul, hogy a vád vagy a védelem tévesnek tartja a cselekmény bíróság általi jogi minősítését, és ez nincs másként az élet elleni bűncselekmények esetén sem.

Emberölésért felel az, aki a sértettet úgy bántalmazza, hogy azt összesen harminc erőbehatás éri, amelyeknek kb. fele az arcát, fejét közepes-nagy erejű, ököllel, illetve rúgással támadja.²¹⁹ Az elsőfokú bíróság a testi sértés minősített esetéért vonta felelősségre a vádlottat, a fellebbviteli főügyészség azonban az igazságügyi orvosszakértői véleményekre alapozva a cselekmény minősítésének megváltoztatását, konkrétan eshetőleges szándékkal elkövetett emberölés megállapítását kérte a másodfokon eljáró bíróságtól.²²⁰ Az ítélőtábla emberölésnek minősítette az elkövető cselekményét.²²¹ Indokolásában kimondta, hogy a sérülés helyéből, és a sértettet ért erőbehatásokból arra vonható le következtetés, hogy a vádlott ugyan nem kívánta, de tudatában fel kellett, hogy merüljön annak lehetősége, hogy a bántalmazásba a sértett akár bele is halhat.²²² Ezért a bíróság ebben az esetben eshetőleges ölési szándékot állapított meg.²²³

A büntetőjog szerint a cselekmény jogi minősítésekor mindig az elkövető cselekmény véghezvitelekor fennálló tudattartalmából kell kiindulnunk.

²¹⁸BJD10 060.

²¹⁹BH.2008.112.

²²⁰ Uo.

²²¹ Uo.

²²² Uo.

²²³ Uo.

A megyei bíróság halált okozó testi sértésért vonta felelősségre az elkövetőt, azonban az ügy az akkori Legfelsőbb Bíróság elé került, és halált okozó testi sértés helyett eshetőleges szándékkal elkövetett emberölést állapított meg abban az esetben, amikor az erőteljes vádlott a gyenge fizikumú sértettnek a nyakát nyolc-tíz alkalommal megütötte, megrugdosta, majd a mellkasára is nagy erővel rátaposott.²²⁴ A sértett emellett korábban koponyaműtéteken is átesett, agyi károsodása volt, tehát ún. különleges testi állapotban volt, és mindezek ismeretében a vádlott őt úgy bántalmazta, hogy az orrcsontja, nyelvcsontja és pajzsporca is eltört.²²⁵ Ilyen körülmények mellett a vádlott a bíróság szerint feltétlenül felismerte annak reális lehetőségét, hogy a sértett halálát okozhatja, így az eredmény tekintetében gondatlanság nem állapítható meg.²²⁶

Szintén ölési szándékra vonható le következtetés abban az esetben, amikor az elkövető a sértett halálának lehetősége fennáll, de eziránt közömbös marad.²²⁷

Az ítélkezési gyakorlatban azonban előfordulnak olyan esetek is, amelyek esetén az alsóbb fokú bíróság emberölést, az ítélkezés felsőbb foka viszont halált okozó testi sértést állapít meg. Így történt ez a következő esetben is: az elsőfokú bíróság által megállapított tényállás szerint a vádlott és az idős sértett a föld felszínétől 65 cm magasságban kiálló, kívül 130 cm széles betongyűrűkkel kialakított kút mellett tartózkodtak, amikor a vádlott a sértettől pénzt kért.²²⁸ Miután a sértett a vádlottnak nem akart pénzt adni, emiatt közöttük vita támadt, aminek során a vádlott a sértettet kétszer is megütötte.²²⁹ Ezért a sértett ott akarta hagyni a vádlottat, emiatt elfordult tőle úgy, hogy a kút kiálló betongyűrűjével került szembe, a vádlott pedig a háta mögött tartózkodott, és ebben a helyzetben a vádlott a hátán olyan erővel lökte meg a kútgyűrűtől kb. fél méter távolságban lévő sértettet, hogy az a betongyűrűbe esett, majd a kút több méteres vízoszlopába zuhant, és meghalt.²³⁰ A vádlott a cselekményt követően eltávozott a helyszínről.²³¹

²²⁴BH.2001.257.

²²⁵Uo.

²²⁶Uo.

²²⁷BH.1999.488.

²²⁸ÍH.2006.91.

²²⁹Uo.

²³⁰Uo.

²³¹Uo.

A fellebbviteli főügyészség átiratában indítványozta a cselekmény tudatos gondatlansággal elkövetett halált okozó testi sértéssé való minősítését, az ítélet tábla az indítványban foglaltakat helytállónak tartotta: a sértett mind fizikálisan, mind mentálisan megromlott állapotáról a vádlott tudott, azonban az kétségtelen, hogy rendkívül szerencsétlenül kellett a sértettnek esnie ahhoz, hogy a 35 centiméteres résen a kútba zuhanjon, de ennek lehetséges veszélyével a vádlottnak számolnia kellett.²³² A vádlott azonban ezekkel a körülményekkel nem törődött, ugyanakkor cselekményeinek láncolatát nem lehet úgy értékelni, hogy szándékosan akarta a kútba lökni a sértettet, az eshetőleges szándéokra tehát nem, a gondatlanság súlyosabb formájára viszont következtetni lehet a nagyfokú könnyelműség miatt.²³³ A testi sértésre irányuló szándék és az eredményre kiterjedő gondatlanság miatt tehát az ítélet tábla a halált okozó testi sértést állapított meg.²³⁴

Az ítélet tábla említett döntésével nem teljesen értek egyet: a testi sértés minősített esetének és az emberölés elhatárolásának tipikus példája az az eset, amikor az elkövető a sértettet meglöki, az elesik, egy kőbe beveri a fejét, és meghal. Ebben az esetben gondatlan emberölésről beszélünk. Álláspontom szerint az elemzett ítélet táblai esetben is gondatlan emberölés megállapításának lenne helye: a vádlott bántalmazta a sértettet, de a lökési folyamat volt az, ami a halál bekövetkezéséhez vezető folyamatot elindította, a lökésnél pedig a jogalkalmazók nem állapítják meg a testi sértésre irányuló szándékot.

Véleményem szerint a halált okozó testi sértés és az emberölés elhatárolása azért okoz nehézséget a gyakorlatban, mert a tudatos gondatlanság és az eshetőleges szándék elhatárolása is gyakran viták alapjául szolgál. Márpedig ahhoz, hogy a minősítés helyes legyen, az elkövető tudattartamát kell megismernünk, miszerint mire irányulhatott a szándéka.

²³² Uo.

²³³ Uo.

²³⁴ Uo.

e. A gondatlanság

A gondatlan bűnözésről elmondható, hogy a gondatlan vétségek a hibás döntéseket követő tettek megvalósulását elősegítő tények együttes hatására vezethetők vissza.²³⁵ A véletlennek ugyanakkor nagy szerepe lehet.²³⁶

Irk Ferenc felfogásában a hibás döntés egyedi szinten legközvetlenebbül a helytelen beállítódásból származtatható.²³⁷ Az élet és testi épség elleni bűncselekményekről általában elmondható, hogy az egyén hibás döntését végső fokon vagy a veszélytudat hiánya, illetve a jog által megengedettnél alacsonyabb foka, vagy a veszély-felismerési képtelenség idézi elő.²³⁸ Az alacsonyabb értelmi színvonalú emberek egy részénél az erkölcsi-jogi normák nem bírnak kellő szabályozó erővel, és ez az oka annak, hogy nem ismerik fel a veszélyhelyzetet.²³⁹

Nem halált okozó testi sértés, hanem gondatlanságból okozott emberölés vétségét követi el az, aki nem testi sértés okozására, hanem csak bántalmazásra irányuló szándékkal vállon üti a sértettet, aki ennek következtében a csúszós úttesten elesik, és halálos koponyasérülést szenved.²⁴⁰ Az elkövető szándéka nem irányult testi sértés okozására, így nem valósított meg szándékos testi sértést, így halált okozó testi sértést sem.²⁴¹

Aki az ittas sértettet testi sérülés okozása nélkül egyszer arcul üti, és ennek következtében a sértett elesik és fejét a betonozott talajba beveri, majd meghal, gondatlan emberölésért lesz felelősségre vonható.²⁴²

A halált okozó testi sértés megvalósulásához elengedhetetlen feltétel, hogy az elkövető szándéka a pusztá bántalmazáson túl a testi sérülés okozására is irányuljon.²⁴³

²³⁵IRK Ferenc: A gondatlan bűnözés oksági kérdései. *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1983/20. 145.

²³⁶Uo. 145-146.

²³⁷Uo. 150.

²³⁸Uo. 150.

²³⁹TAVASSY Tibor: A gondatlan emberölésről. *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1983/20. 198.

²⁴⁰BH.1992.225.

²⁴¹Uo.

²⁴²BH.1995.325.

²⁴³BH.1989.181.

Az említett esetekből láthatjuk, hogy az ítélkezési gyakorlat különbséget tesz a bántalmazás és a testi sérülés okozása között. A két magatartás az eredményük alapján különböztethetjük meg: bántalmazás esetén nincs, testi sértés esetén van sérülés. Ezek alapján az emberi test megérintése, egy kisebb erejű pofon nem minősül testi sértésnek.

Kutatásaim során számos könyvet, folyóiratot olvastam, és találkoztam a „testi bántalmazás” kifejezéssel is, aminek eredménye szintén a sérülés létrejötte. Véleményem szerint a bántalmazás- testi sértés megkülönböztetésén alapuló elhatárolás nem minden esetben eredményezné ugyanazt az ítéletet ugyanazon tényállás mellett. Álláspontom szerint másképp minősíthetnek egy cselekményt a jogalkalmazók aszerint, hogy ki mit ért bántalmazás vagy testi sértés alatt. Ezt a problémát ki kell küszöbölni.

Gondatlanságból elkövetett emberölés vétsége valósul meg, ha a vádlott az ittas állapotú sértettet – bántalmazásra irányuló szándék nélkül – ellöki, az elesik, és halálos koponyasérülést szenved.²⁴⁴ Itt a bíróság a bántalmazás kifejezést használta, egy másik ítéletben pedig éppen azért állapították meg gondatlan emberölést, mert „csupán” bántalmazásra irányuló szándékra lehetett következtetni. Véleményem szerint az előbb felhozott ellentmondás itt megmutatkozik. A vádlottnak itt az enyhe gondatlanágát állapították meg, mivel a tőle elvárható figyelmet, körültekintést elmulasztotta.²⁴⁵

A gyakorlatban azonban sokkal nehezebb feladatot jelent a tudatos gondatlanság és az eshetőleges szándék elhatárolása.

Az elhatárolás többek között az alábbi esetben merült fel: a vádlott, miután „szócsatát” játszottak, megkérdezte a sértettől, hogy akar-e meglepetést, amire a sértett igennel válaszolt.²⁴⁶ A sértett becsukta a szemét, majd őt a vádlott két kézzel mindkét bokáját megfogva kilógatta majdnem húsz méter magasságban.²⁴⁷ A sértett megijedt, ezért őt a vádlott megpróbálta visszahúzni, de nem járt sikerrel, a sértett lezuhant, majd a vádlott és a mentősök segítsége, újraélesztési kísérletei ellenére

²⁴⁴ Uo.

²⁴⁵ Uo.

²⁴⁶ ÍH.2006.2.

²⁴⁷ Uo.

meghalt.²⁴⁸ Az ítéletábra a vádlott cselekményét eshetőleges szándékkal elkövetett emberölés büntettének minősítette, mivel az elkövetőnek az eset körülményeit figyelembe véve nem volt reális ténybeli alapja a bizakodásra.²⁴⁹

A luxuria jellemzője ugyanis az, hogy a vádlott előre látja magatartásának társadalomra veszélyes következményeit, de könnyelműen bíz az elmaradásában.²⁵⁰ Ez az előrelátás absztrakt jellegű, mert tudja, hogy az ilyen magatartás általában halállal végződik, mégis úgy ítéli meg, abban bíz, hogy a halálos eredmény nem következik be.²⁵¹ Az eshetőleges szándékot és a tudatos gondatlanságot ennek a bizakodásnak a jellege határolja el egymástól, hiszen amennyiben a bizakodás konkrét, reális tényeken alapul, abban az esetben luxuriáról, tényalap nélküli bizakodás esetén pedig bűnös közömbösségről, azaz eshetőleges szándékról beszélünk.²⁵²

Az elkövetéskori tudattartalom tekintetében nem értettek egyet a különböző fokú bíróságok a következő esetben: a terhelt és a sértett között vita alakult ki, amit tettelegesség követett, egymást kölcsönösen bántalmazták.²⁵³ A terhelt a verekedés során felkapott két sörösüveget, azokat összetörte, majd az így létrejött éles szélű és hegyes csontokkal a sértetthez ment, és minden szó nélkül, azzal a szándékkal, hogy őt bántalmazza, a kezében lévő sörösüveg-csonttal egy gyors, kaszáló mozdulattal a sértettet a nyaka jobb oldalán megvágta, majd a sértett a sérüléseibe belehalt.²⁵⁴

A megyei bíróság a vádtól eltérően (emberölés büntette) azért értékelte a terhelt cselekményét halált okozó testi sértésnek, mert álláspontja szerint a terhelt szándéka csak testi sértés okozására terjedt ki, a halálos eredmény tekintetében pedig tudatos gondatlanság megállapításának van helye, hiszen a terheltnek „hivatásánál (szerződéses szakaszvezető) fogva is fel kellett volna ismernie, hogy a

²⁴⁸ Uo.

²⁴⁹ Uo.

²⁵⁰ IH.2007.97.

²⁵¹ Uo.

²⁵² Uo.

²⁵³ BH.2007.1.

²⁵⁴ Uo.

sokélú, szinte borotvaéles üvegcsonkkal súlyos eredményű sérülést is okozhat, azonban könnyelműen bízott ennek elmaradásában.”²⁵⁵

A Fővárosi Ítéltábla Katonai Tanácsa az elsőfokú ítéletet megváltoztatta, és a cselekményt emberölés büntettének minősítette.²⁵⁶ Indokolásában kimondta, hogy a használt eszköz ölésre alkalmas jellegéből, a támadás erejéből és életfontosságú testrészre történő irányultságából arra lehet következtetni, hogy a terhelt alappal számíthatott a halálos eredmény bekövetkezésére, ebbe belenyugodott, így eshetőleges ölési szándék megállapításának van helye.²⁵⁷

A cselekmény jogi minősítésének kérdése a Kúria elődje elé került: a tárgyi tényezők (eszköz ölésre alkalmas volta, célzott testtájék, támadás ereje) eshetőleges ölési szándékra engednek következtetni, annak pedig nincs jelentősége, hogy a terhelt cselekménye rögtönös elhatározásból fakadt.²⁵⁸

Tehát eshetőleges ölési szándékot, azaz tényekkel alá nem támasztott pusztvágyakozást, mint következményekbe való belenyugvást állapított meg a bíróság tudatos gondatlanság helyett, hiszen annak fennállásához olyan tények feltárására lenne szükség, amelyből okszerűen következik a terheltnek az eredmény elmaradásában való bizakodása.²⁵⁹

Láthatjuk tehát, hogy ismét a tudattartalom az a kiindulópont, ami az esetek megítélését segíti, befolyásolja.

f. Összehasonlítás egyéb szempontok alapján

Az alanyi és tárgyi tényezőkön túl széleskörű vizsgálódás eredményeként egyéb szempontok alapján is elhatárolhatjuk az emberölést és a halált okozó testi sértést.

Az elkövetés körülményei alapján megkülönböztetünk konfliktusfeloldó és szükségletkielégítő bűncselekményeket.²⁶⁰

²⁵⁵ Uo.

²⁵⁶ Uo.

²⁵⁷ Uo.

²⁵⁸ Uo.

²⁵⁹ Uo.

²⁶⁰ GÖNCZÖL Katalin-KEREZSI Klára-KORINEK László-LÉVAY Miklós: *Kriminológia-Szakkriminológia*. Budapest, Complex Kiadó, 2012. 360.

Előbbiekhez a szituatív jellegű emberölés és testi sértés, utóbbihoz a nyereségvágyból elkövetett emberölés tartozik többek között.²⁶¹

A szándékos emberöléssel végződő konfliktusok túlnyomó része nemcsak aktuális, hanem egyúttal krónikus is.²⁶² Ez utóbbi azt jelenti, hogy az érintett személyek közötti viszonyt a konfliktusok folyamatos kiéleződése, nyílt összecsapások, megöléssel fenyegetések, sőt, olykor a Btk.-ba ütköző cselekmények jellemzik.²⁶³ Véleményem szerint halált okozó testi sértés esetén általában aktuális és nem krónikus konfliktusról beszélhetünk.

A szándékos emberölés egyik jellegzetessége abban áll, hogy azt az esetek jelentős részében eszközzel követik el.²⁶⁴ Az eszközöknek négy csoportját különböztetjük meg: szűrő-vágó eszköz (általában a kés), ütőeszközök (általában fadorong), ütő-vágó eszközök (fejsze), egyéb jellegű (lőfegyver).²⁶⁵ Halált okozó testi sértés esetén azonban nem jellegzetessége az elkövetésnek, hogy az elkövető eszközt használ, mivel itt a szándék a testi sértés okozására irányul, így gyakran az elkövető saját erejéből, eszköz használata nélkül hajtja végre a cselekményt.

Az erőszakos bűncselekmények esetén az áldozatoknak kiemelkedő jelentőségük van, hiszen jelentős mértékben befolyásolhatják a cselekmény végrehajtását.²⁶⁶ Az emberölés és testi sértés sértettjeinek jelentős részét a személyközi konfliktusokban énközpontúság, magas fokú agressziós töltés és alacsony fokú toleranciaszint jellemzi.²⁶⁷ A sértettek óvatlansága, felelőtlensége, provokatív viselkedése gyakori forrása az erőszakos bűncselekményeknek.²⁶⁸ Ezeknél a bűncselekményeknél tehát az elkövető és a sértett között nagy a hasonlóság, míg más erőszakos bűncselekményeknél a sértett és az elkövető személyiségi ismérvei jelentős mértékben eltérnek egymástól.²⁶⁹

²⁶¹ Uo. 360.

²⁶² VASS Kálmán: A szándékos emberölés nyomozásáról. *Belügyi Szemle*, 14.évf. 1976/2. 18.

²⁶³ Uo.18.

²⁶⁴ FADGYAS András: A szándékos emberölés elkövetésének körülményei, módja, helye és ideje. *Magyar Jog*, 23.évf. 1976/7. 570.

²⁶⁵ Uo. 570.

²⁶⁶ GÖNCZÖL-KEREZSI-KORINEK-LÉVAY i.m. 366.

²⁶⁷ Uo. 366.

²⁶⁸ Uo. 366.

²⁶⁹ Uo. 366.

Egy 1990 és 1998 között végzett adatfeldolgozás kimutatta, hogy az ölési cselekmények jelentős hányadában a tettes és a sértett nem csupán ismerte egymást, hanem egymással szorosabb kapcsolatban is álltak, például együtt laktak.²⁷⁰ Mint azt már említettem, az ilyen bűncselekményeknél a sértett és az elkövető tulajdonságai sok mindenben azonosak, így ezeknél a bűncselekményeknél a sértettek többségére az alacsony iskolázottsági szint és szakképzetlenség jellemző.²⁷¹ Az emberölések alig több mint ötödét követték el az áldozatok számára idegen személyek, míg a súlyos testi sértéseknél ez a gyakoriság az esetek egyharmada.²⁷² Az emberöléseknél gyakori, hogy a sértett és az elkövető rokoni kapcsolatban állnak, halált okozó testi sértés esetén inkább a baráti, ismeretségi kapcsolatok jellemzőek, különösen a kocsmai veszekedéseket, ivócimborák közötti nézeteltérést követik emberi életet követelő cselekmények.²⁷³ Mind az emberölés, mind a testi sértés minősített eseténél megállapítható, hogy az ismerősök annál veszélyeztetettebbek, minél közelebbi kapcsolatban állnak az elkövetővel, ugyanis a rokoni, baráti kapcsolat felértékeli a sértett magatartásának jelentőségét, aki tevékenységével gyakran belerántja a tettest a sérelmére megvalósított bűncselekmény elkövetésébe.²⁷⁴

Az erőszakos cselekmények sértettjei három csoportba sorolhatók: a részt nem vevő, a provokáló és a résztvevő sértettek.²⁷⁵ Véleményem szerint az emberölés sértettjei mindhárom csoportban előfordulhatnak, a testi sértés minősített esetének áldozatai többnyire a provokáló csoportba tartoznak, azaz a bűncselekmény bekövetkezésében közvetlen vagy közvetett módon szerepet játszanak.

Egy hazai viktimológiai kutatás alapján azonban elmondható, hogy az erőszakos bűncselekmények, beleértve az emberölés és a halált okozó testi sértés áldozatait az alábbiak jellemzik: általános közérzetük rosszabb, elégedetlenek anyagi helyzetükkel és a közbiztonsággal, gyakrabban gondolnak arra, hogy

²⁷⁰KRÁNITZ Mariann: Emberölés: áldozatok és tettesek. *Kriminológiai Tanulmányok*. 2004/41. 100.

²⁷¹Uo. 100.

²⁷²GÖNCZÖL-KEREZSI-KORINEK-LÉVAY i.m. 371.

²⁷³KRÁNITZ i.m. 106.

²⁷⁴GÖNCZÖL-KEREZSI-KORINEK-LÉVAY i.m. 372.

²⁷⁵Uo. 366.

bűncselekmény sértettjei lehetnek, tehát kiemeltebb problémaként kezelik a bűnözést, ugyanakkor ők is gyakrabban állnak a jogellenesség talaján.²⁷⁶

A személy elleni erőszakos bűncselekmények oksági hátterében gyakori a természeti-biológiai tényezők előfordulása, így az élet-és testi épség elleni bűncselekményekhez vezető oksági folyamatban jelentős szerepet játszik az elkövető fizikai ereje és a sértett egészségi és fizikai állapota.²⁷⁷ Az elemzett bírósági határozatokból is kitűnik, hogy egy gyenge fizikumú, idős sértett és egy erős testalkatú, középkorú sértett azonos erejű bántalmazása teljesen más eredményhez vezethet.

Az emberölés és halált okozó testi sértés elhatárolásánál a kiindulópontot az elkövető elkövetéskori tudattartama jelenti. Véleményem szerint ebben a kérdésben az elkövető intelligenciájának is jelentősége lehet. A szellemi képességek és a bűnözés között a kutatók régóta keresik a kapcsolatot.²⁷⁸ Az intelligencia képessé teszi az embert, hogy környezete kihívásainak célszerűen feleljen meg.²⁷⁹

Álláspontom szerint a dolgozatomban tárgyalt elhatárolási problémánál is a vizsgálat középpontjába lehet helyezni az elkövető intelligenciáját: egy intelligens elkövető tudja/tudhatja, hogy hova „szabad” és hova nem szabad szúrnia például abban az esetben, ha a sértettnek sérülést akar okozni, de a halálát már nem kívánja. Viszont ha egy kevésbé intelligens elkövető többször combon szúrja a sértettet, és az a combon futó erek sérülése miatt meghal, akkor felmerül a kérdés, hogy a kevésbé intelligens elkövető tudhatta-e, hogy a comb ilyen szintű sérülése halálhoz vezethet. Az ítélezési gyakorlat egyre több esetben minősíti ilyenkor az elkövető cselekményét emberölésnek, és nem a testi sértés minősített esetének, ez azonban egy vitatott kérdés a jogalkalmazók között.

Közismert tény, hogy egy magasabb intellektuális színvonalon eltervezett, átgondoltabban végrehajtott cselekménynek több esélye van a sikerre, azaz arra, hogy ne lepleződjön le, valamint hogy a bűnüldöző hatóságokkal folytatott intellektuális párharcban méltó ellenfél legyen.²⁸⁰ Amennyiben a tárgyalt

²⁷⁶ Uo. 366-367.

²⁷⁷ Uo. 371.

²⁷⁸ Uo. 78.

²⁷⁹ Uo. 78.

²⁸⁰ Uo. 79.

elhatárolási problémát vizsgáljuk, véleményem szerint előfordulhat, hogy egy tanult, intelligens elkövető halált okozó testi sértéssel tudja leplezni emberölésre irányuló szándékát. Ennek azonban a bűnüldöző hatóságok és az igazságszolgáltatásban dolgozók felkészültsége miatt kevés az esélye.

Láthatjuk tehát, hogy számos szempont alapján határolhatjuk el egymástól az emberölést és a testi sértés halállal végződő minősített esetét, azonban ez mégsem egyszerű feladat.

IV.

Összehasonlítás a német bírói gyakorlattal

Magyarország jogtörténetére jellemző, hogy sok esetben a német jog szolgált mintául a fejlődéséhez. A halált okozó testi sértés és az emberölés elhatárolásának problémájánál a német ítélkezési gyakorlat a miénktől néhány ponton eltérő, egyes pontokban viszont azonos megoldást alkalmaz.

Azért, hogy szoros legyen a kapcsolódás az alapdelictum megvalósítása és a súlyos eredmény okozása között, a német gyakorlat a közvetlenségi összefüggés ismervét fejlesztette ki.²⁸¹

Ez a gyakorlatban a Rötzel esetben a következőképpen nyert megállapítást: a vádlott a sértettet bántalmazta, majd a sértett a szobája ablakából a balkonra akart ugrani, azonban ez nem sikerült neki, lezuhant, és meghalt.²⁸² A bíróság testi sértést és gondatlan emberölést állapított meg ebben az esetben, és a németországi legfelsőbb szövetségi bíróság döntésének vezérmondata szerint: „a halálos testi sértés alkalmazásához nem elég, ha a halálos kimenetelt végül csak más személy beavatkozása vagy az áldozat magatartása idézte elő, okozta; a sértési cselekménynek közvetlenül kell a halálos következményt előidézni.”²⁸³

A bíróság tehát más közbelépő magatartása miatt nem állapította meg a halált okozó testi sértést, *Nagy Ferenc* megítélése szerint azonban ebben az esetben az eshetőleges szándékkal elkövetett emberölés megállapítása sem kizárt.²⁸⁴

²⁸¹NAGY i.m. 28.

²⁸²Uo. 29.

²⁸³Uo. 29.

²⁸⁴Uo. 29.

Kutatásaim során azonban tanulmányoztam olyan forrást is, amely a német felfogás kissé más irányvonalára enged következtetni. Eszerint amennyiben a cselekménye már önmagában alkalmas a halálos eredmény előidézésére, azaz „okozatos”, azon nem változtat az a későbbi körülmény, hogy az eredmény bekövetkezésében más is közrehatott.²⁸⁵ „Valamely ténykedés okozatosságát és az azért való felelősséget nem szünteti meg sem a ténykedés nem rendes lefolyása, sem véletlenségek hozzájárulta, feltéve, hogy a véletlen események vagy számításba voltak véve, vagy némi figyelem mellett előreláttathattak volna.”²⁸⁶

A Rötzel-esetben említett irányvonalat követte a német bíróság abban az esetben is, amikor a két tettes közül az egyik ököllel a sértett arcába ütött, majd a második ütésnél az a padlóra zuhant, és koponyatörést szenvedett.²⁸⁷ Ezt követően az egyik elkövető nagy erővel az áldozat fejére lépett, majd az áldozat a súlyos felsérülésekbe belehalt.²⁸⁸ Ebben az esetben tisztázatlan, hogy melyik elkövető magatartása, és ebből kifolyólag melyik koponyasérülés volt a halálos.²⁸⁹ Tehát a más közbelépő magatartására való hivatkozás, mint irányvonal az Ökölcsapás-esetben is megmaradt.²⁹⁰

De hogyan ítéli meg a német joggyakorlat a bűnrészesek cselekedetét? A Kölni Bíróság egy ítéletében kimondta, hogy bűncselekmény eredményének előreláthatóságát nem befolyásolja például az a körülmény, ha a tettestársak nem tudtak arról, hogy kés van az elkövetőnél, a bűnösség megállapításához ugyanis elég az is, ha az elkövetők a halálos eredmény bekövetkezésének lehetőségét előre láthatták.²⁹¹

A magyar jogban ezzel szemben a 15. számú Irányelv és az ezt felváltó jogegységi határozat kimondja, hogy a testi sértés minősített esetének megállapításához szükséges okozati összefüggés akkor állapítható meg, ha a testi sértési cselekmény

²⁸⁵ *Magyar Themis*, 10. évf. 1880/26. 210.

²⁸⁶ Uo. 210.

²⁸⁷ NAGY i.m. 29.

²⁸⁸ Uo. 29.

²⁸⁹ Uo. 29.

²⁹⁰ Uo. 29.

²⁹¹ <http://www.hrr-strafrecht.de/hrr/2/09/2-103-09-1.php>

indította el, vagy mozdította elő azt az okfolyamatot, ami a halál bekövetkezéséhez vezetett.²⁹²

A magyar bíróság szerint halált okozó testi sértés valósul meg, ha a vádlott a sértettet olyan testrészén szúrja meg, amely bár közvetlen életveszélyt eredményezett, de a kórházi ellátás – az érsérülés észlelésének és ellátásának a hiánya miatt történt diagnosztikai tévedés – hatott közre a sértett halálának a bekövetkezésében.²⁹³ A magyar jogban az a körülmény, mely szerint a halál mint eredmény bekövetkezésében orvosi tévedés is közrehatott, a terhelt emberölés miatti felelősségén nem változtat, mert a halálhoz vezető okfolyamatot az ő cselekvés indította el azzal, hogy egy tizenegy centiméter pengehosszúságú, élezett rúgókéssel célzottan, háromszor szúrta meg közepes-nagy erővel a sértett felsőtestét, életfontosságú szerveket magában foglaló testrészen.²⁹⁴

A német büntetőjog azonban egészen máshogy ítéli meg az orvosi tévedést. A terhelt ölési szándék nélkül felborította a három és fél méter magas magaslest, amiben a sértett tartózkodott, majd az elkövető cselekménye következtében a sértett lezuhant, és bokatorést szenvedett.²⁹⁵ A sértettet megműtötték, azonban sérülésére nem kapott gyógyszert, nem kezelték megfelelően, és két hét elteltével otthonában tüdőembóliában meghalt, ami a sérülés okozta hosszabb betegségi helyzetre volt visszavezethető.²⁹⁶ „Helytelenül döntött a Magasles-esetben a német bíróság, mert itt nem a sértés veszélyessége, hanem az orvos hibás magatartása okozta a kárt.”²⁹⁷

Tehát a német gyakorlatról elmondható, hogy azért, hogy szoros legyen a kapcsolódás az alapdelictum megvalósítása és a súlyos eredmény okozása között, a gyakorlat a közvetlenségi összefüggés ismervét fejlesztette ki.

Mint látjuk, a magyar joggyakorlatban a testi sértés minősített esetének megállapítása nemcsak közvetlen, hanem közvetett okozati összefüggés esetén is lehetséges.

²⁹² 3/2013. számú BJE határozat

²⁹³ BH 1997.511

²⁹⁴ BH.2010.289.

²⁹⁵ NAGY i.m. 29.

²⁹⁶ UO. 29.

²⁹⁷ UO. 29.

Egy másik esetben a vádlott egy rendőr, aki lőfegyvert használt ütőszerszámként, azzal többször megütötte a sértett fejét, majd tévedésből lövést adott le, amibe a sértett belehalt.²⁹⁸ Azzal, hogy a vádlott a ravaszon tartotta az ujját, és úgy ütötte a sértettet: a lehetséges halálos eredményre gondossági kötelesség-ellenesség állapítható meg, tehát ebben az esetben a német bíróság halált okozó testi sértést állapított meg.²⁹⁹

A jogirodalomban ezt a megoldást azonban kritika érte, miszerint a halálos eredményben nem a szándék által átfogott ütés speciális veszélye realizálódott, hanem egy kísérő jelenség veszélye, azaz, hogy a rendőr a fejre mért ütésnél töltött lőfegyvert tartott a kezében.³⁰⁰ Ebben a megközelítésben a gondatlan emberölés csak a szándékos testi sértés alkalmával történt, és a halál, mint eredmény nem annak tipikus következményeként jelenik meg.³⁰¹

Nagy Ferenc az általa „üldözős-esetnek” nevezett példán keresztül próbálta meg szemléltetni a magyar és a német ítélkezés különbségeit. Az esetben a két vádlott el akarta kapni O-t és X-t, ezért üldözőbe vették őket.³⁰² A vádlottak abbahagyták az üldözést, de a két menekülő azt hitte, hogy a vádlottak még a nyomukban vannak.³⁰³ O. menekülés közben betörte egy ház ablakát, megsérült, és elvérzett.³⁰⁴ A német szövetségi legfelsőbb bíróság nem gondatlan emberölést, hanem halált okozó testi sértés kísérletéért állapította meg az elkövetők bűnösségét.³⁰⁵ A magyar bíróság erre az esetre nehezen tudna választ adni, mert míg a német jog igen, a magyar jog azonban nem ismeri a halált okozó testi kísérletét.

Láthatjuk tehát, hogy míg a németek a szubjektív tényezőket veszik inkább figyelembe, a magyar megoldás viszont az objektív felfogást vallja.³⁰⁶

Az alanyi oldal megítélésénél a magyar és a német jog között hasonlóságot fedezhetünk fel. A magyar ítélkezéshez hasonlóan³⁰⁷ a német joggyakorlat is

²⁹⁸ Uo. 30.

²⁹⁹ Uo. 30.

³⁰⁰ Uo. 30.

³⁰¹ Uo. 30.

³⁰² Uo. 29.

³⁰³ Uo. 29.

³⁰⁴ Uo. 29.

³⁰⁵ Uo. 29.

³⁰⁶ Uo. 30.

³⁰⁷ Lásd: III/7/e, 36.

vizsgálja az előreláthatóságot. A Frankfurti Bíróság kimondta, hogy az elkövető „bűnösségében való meggyőződéshez” nincs szükség egy abszolút, az ellenkezőjét szükségszerűen kizáró bizonyosságra, hiszen elegendő egy kielégítő mértékű bizonyosság, mely az élettapasztalatból fakad.³⁰⁸ A német ítélkezés szerint ugyanis a bűnösség már akkor is fennáll, ha az eredmény bekövetkeztét lehetségesnek, és nem távoli eseménynek fogja fel az elkövető.³⁰⁹

Az azonos és az eltérő vonásokat összevetve véleményem szerint a magyar joggyakorlatban gyakrabban kerülhet sor halált okozó testi sértés megállapítására, mint a német ítélkezésben, mivel hazánkban a közvetett okozati összefüggés is megalapozza a testi sértés minősített esetének megállapítását.

V.

Megoldási lehetőségek

Azt mondhatjuk, hogy a 3/2013. számú BJE határozatban példálózó jelleggel felsorolt alanyi és tárgyi tényezők segítséget adhatnak az elkövetéskori tudattartalom helyes megítéléséhez, így pedig az emberölés és a halált okozó testi sértés elhatárolásához.³¹⁰ Azonban a jogegységi határozat is hangsúlyozza, hogy ezekből a tényezőkből egyértelmű következtetést levonni nem lehet.³¹¹

Tudjuk, hogy a gyakorlatban a halálos következmény beállása esetén az emberölés és a halált okozó testi sértés elhatárolása nehézséget okoz.³¹²

Lukács Tibor szerint az elhatárolás azért okoz nehézséget, mert a bíróság a valóság bonyolultságával birkózik meg ezekben az esetekben.³¹³ Véleménye szerint a bíróságnak belső folyamatokra kell külső történésekből következtetnie, ez pedig a legnehezebb dolog, hiszen a különböző tudományok is csak tapogatóznak még az „ismeretlen ember” ismeretelméleti megközelítésében.³¹⁴

³⁰⁸ <http://www.hrr-straftrecht.de/hrr/2/06/2-198-06-1.php>

³⁰⁹ Uo.

³¹⁰ BAGI i.m. 139.

³¹¹ 3/2013. számú BJE határozat

³¹² Uo.

³¹³ LUKÁCS i.m. 7.

³¹⁴ Uo. 7.

Igen sok büntetőjogász megfogalmazott az elhatárolási kérdéssel kapcsolatban javaslatot, hiszen, ha belegondolunk, emberi sorsok függhetnek attól, hogy a bíróság milyen ítéletet hoz.

Nagy Ferenc szerint a vegyes bűnösségű bűncselekmények, így a halált okozó testi sértés is a jövőben fenntartandók, szükséges viszont, hogy az ilyen bűncselekmények ne szaporodjanak, valamint hogy rájuk nézve megszorító értelmezést alkalmazzunk.³¹⁵

Nagy Ferenc szerint továbbá a büntetési tételkeret arányosítására és harmonizálására is szükség van annak érdekében, hogy az extrém büntetésszigorítások elkerülhetők legyenek, de legalábbis visszaszoríthatók.³¹⁶ A professzor úr szerint amennyiben szándékos bűncselekménynek minősítjük egységesen a halált okozó testi sértést, akkor az zavart fog okozni büntetőjogunkban.³¹⁷

Bagi Dénes véleménye szerint az elhatárolási probléma megoldására minden esetre alkalmazandó megoldás, recept nem adható, hiszen ez nem is lenne összhangban azzal a büntető eljárási alapelvvel sem, miszerint a büntetőeljárásban szabadon felhasználható minden olyan bizonyítási eszköz és bizonyíték, amely alkalmas lehet a tényállás megállapítására és a hatóságok ezeket egyenként és összességükben szabadon értékelik, és az ezen alapuló meggyőződés szerint bírálják el.³¹⁸

Lukács Tibor szerint az elhatárolás problematikájához egyedül a dialektikus módszer nyújthat segítséget.³¹⁹

Véleményem szerint a dolgozatomban fejtegetett elhatárolási probléma óriási jelentőséggel bír. A 15. számú Irányelvben és a jogegységi határozatban foglaltakat figyelembe vevő és teljes körűtekintéssel eljáró bíró is „hibázhat”, és hozhat olyan döntést, ami a valóságot nem fedi. Emellett előfordul, hogy egymásnak ellentmondó ítéletek születnek. Ennek véleményem szerint több oka van.

³¹⁵NAGY i.m. 34.

³¹⁶Uo. 34.

³¹⁷Uo. 34.

³¹⁸BAGI i.m. 139.

³¹⁹LUKÁCS i.m. 16.

Álláspontom szerint egyrészt egységesen alkalmazandó, pontos fogalmak kialakítására lenne szükség az elhatárolás területén. Például: testi épség sértése a test bántalmazásával valósítható meg, testi bántalmazás pedig minden olyan külső behatás, amely sérülést eredményez. A definíció ellenére a gondatlanság jellemzésével foglalkozó fejezetben említettem két olyan esetet, amelynél a bíróság a bántalmazást ellentétesen ítélte meg: az egyik igen, míg a másik nem sérülés okozására irányul cselekménynek minősítette. Megítélésem szerint eltérő ítéletek születhetnek amiatt, hogy a bírák közül ki, mit ért bántalmazás és testi sértés alatt. A problémára megoldást adhatna, ha a jogegységi határozatba erre vonatkozó definíciót fogalmaznának meg.

Az okozati összefüggés vizsgálata kapcsán utaltam arra, hogy más okfolyamatok bekapcsolódása bizonyos feltételek fennállása esetén megszakíthatja az okozati összefüggést: Véleményem szerint az egységes ítélkezési gyakorlat érdekében szükség lenne az ilyen folyamatok legalább példálózó jellegű felsorolására. Az általam említett 6350. BJD-ben például pontosabb megfogalmazásra lenne szükség, hiszen említésre kerülnek az okozatosságot megszakító tényezők, (igaz, csak utalás szintjén), viszont az nem kerül hangsúlyozásra, hogy ezek a tényezők csak abban az esetben bírnak relevanciával, amennyiben a terhelt által okozott sérülések önmagukban nem alkalmasak a halál előidézésére.

Emellett úgy gondolom, hogy a sérülés helyének vizsgálatánál a comb megsebesítésének nagyobb jelentőséget kellene tulajdonítani, különös tekintettel arra, amikor az elkövető jogosítvánnyal rendelkezik, és így tudhatja, hogy a comb sérülése akár halálhoz is vezethet. Tehát véleményem szerint ilyenkor emberölés megállapítása nem kizárt. Nem azt állítom, hogy ilyen esetekben emberölés megállapításának van helye, hanem hogy ilyenkor még inkább vizsgálni szükséges az elkövető tudattartalmát, miszerint a szándéka testi sértésre vagy emberölésre irányult-e.

Álláspontom szerint tehát sokkal konkrétabb kritériumokat kellene megfogalmazni a halált okozó testi sértés és emberölés elhatároláshoz, hiszen a büntetési tételek szempontjából igen nagy különbség mutatkozik a két bűncselekmény között.

Ne feledjük: nincs két egyforma bűncselekmény!

Idézett forrásmunkák

A Büntetőjog Nagy Kézikönyve, CompLex, Budapest, 2007.

ANGYAL Pál: *A testi sértés és a közegészség elleni büntettek és vétségek*. Athenaeum, Budapest, 1928.

BAGI Dénes: Az emberölés elhatárolása az élet és testi épség elleni egyéb bűncselekményektől. *Magyar Jog*, 1982/29.

BALOGH Ágnes: Dogmatikai és gyakorlati kérdések a testi sértés körében. *Belügyi Szemle*, 2006/6.

BALOGH Ágnes, *Büntetőjog II. Különös Rész.* (Dialóg Campus, 2005).

BELOVICS Ervin, MOLNÁR Gábor Miklós, SINKU Pál: *Büntetőjog II. Különös Rész.* Budapest, HVG-ORAC, 2012.

BERKES György (szerk.): *Magyar Büntetőjog: Kommentár a gyakorlat számára*. Második kiadás HVG-ORAC, Budapest, 2008-2013.

BLASKÓ Béla: *Büntetőjogi és kriminológiai tanulmányok*. Rendőrtiszti Főiskola, 2003.

BUSCH Béla (szerk.): *Büntetőjog, Általános Rész, Ötödik, hatályosított kiadás*. Budapest, HVG-ORAC, 2010.

FADGYAS András: A szándékos emberölés elkövetésének körülményei, módja, helye és ideje. *Magyar Jog*, 23.évf. 1976/7.

FÜLÖP Valter: Az élet elleni bűncselekmények nyomozása. *Belügyi Szemle*, 2005/10.

GÖNCZÖL Katalin-KEREZSI Klára-KORINEK László-LÉVAY Miklós: *Kriminológia-Szakkriminológia*. Budapest, Complex Kiadó, 2012.

IRK Ferenc: A gondatlan bűnözés oksági kérdései. *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1983/20.

KELEMEN Ágnes: A Legfelsőbb Bíróság 15. számú irányelve az élet és testi épség büntetőjogi védelméről. *Belügyi Szemle*, XX. évfolyam, 1982/ 9.

KIS Norbert (szerk.) *A Büntető Törvénykönyv Magyarázat, II. Kötet, Különös Rész*. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2011.

KRÁNITZ Mariann: Emberölés: áldozatok és tettesek. *Kriminológiai Tanulmányok*, 2004/41.

LUKÁCS Tibor: Elhatárolási problémák a büntetőjogban. *Magyar Jog*, 1967.

NAGY Ferenc: A vegyes bűnösségű bűncselekmények egyes dogmatikai problémáiról. *Büntetőjogi kodifikáció*, 2005/2.

TAVASSY Tibor: A gondatlan emberölésről. *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1983/20.

Jogforrások:

BH 1979.94.

BH 1985.293.

BH 1987.269.

BH 1987.385.

BH 1989.181.

BH 1990.413.

BH 1992.225.

BH 1993.7.

BH 1995.325.

BH 1996.511

BH 1997.511

BH 1998.267.

BH 1999.347

BH 1999.353.
BH 1999.488.
BH 2000.235.
BH 2000.281.
BH 2001.257.
BH 2001.260.
BH 2002.214.
BH 2003.2.
BH 2007.1.
BH 2008.112.
BH 2008.206
BH 2010.289.
BH 2013.2.
EBH 2002.612.
ÍH 2006.2.
ÍH 2006.91.
ÍH 2007.97.
ÍH 2008.1.
ÍH 2011.139.

BJD 1105.(Legf.Bír.B. 366/1954.)
BJD 6350.
BJD 8930.
BJD 8936.(Legf.Bír.Bf.V.629/1981.sz.)
BJD 10059.(Legf.Bír.Bf.III.772/1983.sz.)
BJD 10060.

1978. évi IV. törvény
2012. évi C. törvény

1978. évi Btk. miniszteri indoklás

15. számú Irányelv az élet és testi épség büntetőjogi védelméről
3/2013. számú Büntető jogegységi határozat

Internetes források:

<http://www.hrr-strafrecht.de/hrr/2/09/2-103-09-1.php>

<http://www.hrr-strafrecht.de/hrr/2/06/2-198-06-1.php>

Lezárva: 2013. november 26.